

Západočeská univerzita v Plzni

Právnická fakulta

Diplomová práce

Určovací žaloba

Beáta Burianová

Západočeská univerzita v Plzni

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Určovací žaloba

Zpracovala: Beáta Burianová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Zdeněk Pulkrábek, Ph.D.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Beáta BURIANOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0019P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Určovací žaloba**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

Úvod

1. Žaloba v civilním procesu
2. Určovací žaloba
3. Vybrané žaloby o určení upravené zvláštními zákony
4. Komparace právní úpravy určovací žaloby se zahraniční právní úpravou

Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Zdeněk Pulkrábek, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Určovací žaloby a naléhavý právní zájem zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Plzni

Beáta Burianová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce JUDr. Zdeňkovi Pulkrábkovi, PhD, za nápomoc, vstřícný přístup a odborné vedení při psaní této práce.

Ráda bych tímto také poděkovala své rodině za vytrvalou podporu při studiu.

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o procesním institutu určovací žaloby. V první část práce je zaměřena na samotnou obecnou žalobou, vymezí její náležitosti, význam a rozebrání vztahu mezi žalobou a tvrzeným nárokem. V poslední řadě dalším druhům žalob vedle žaloby určovací. Další část práce věnována výhradně určovací žalobě. Určovací žaloba je zasazena do historického kontextu a poté teoreticky, s případnými odkazy na judikaturu dále řešena. Dále pak následuje vymezení vztahu mezi určovací žalobou a žalobou na plnění. Následuje význam naléhavého zájmu na určovací žalobě. V poslední řadě se práce zabývá určovacími žalobami upravenými zvláštními zákony. Poslední část práce je věnována komparaci se zahraniční právní úpravou tohoto procesního institutu.

Klíčová slova: určovací žaloba, naléhavý právní zájem, právní poměr, určení právní skutečnosti

Abstract

The diploma thesis deals with the procedural institute of a declaratory action. The first part of the thesis focuses on the general action itself, defining its elements, meaning and discussing the relationship between the action and the alleged claim. Lastly, other types of actions besides the claim for determination. The next part of the thesis is devoted exclusively to the declaratory action. The action for determination is set in a historical context and then discussed theoretically, with possible references to case law. This is followed by a definition of the relationship between an action for declaratory relief and an action for performance. The significance of the overriding interest in an action for declaratory relief is then discussed. Lastly, the thesis deals with actions for determination governed by special laws. The last part of the thesis is devoted to a comparison with the foreign legal regulation of this procedural institute.

Key words: declaration action, urgent legal interest, legal relationship, determination of legal fact

Obsah

Úvod	10
1. Žaloba v civilním procesu	13
1. 1. Náležitosti žaloby	13
1. 2. Vztah mezi žalobou a tvrzeným nárokem	17
1. 3. Druhy žalob	19
1. 3. 1. Žaloba na plnění	20
1. 3. 2. Žaloba pravotvorná	20
2. Určovací žaloba.....	24
2. 1. Historický exkurz určovací žaloby.....	24
2. 1. 1. Římské právo	24
2. 1. 2. Německé právo jakožto předobraz moderní určovací žaloby	27
2. 2. Pojem, účel předmět a funkce určovací žaloby	30
2. 3. Naléhavý právní zájem.....	35
2. 3. Charakter rozhodnutí odpůrcí žaloby	39
2. 4. Vztah určovací žaloby a žaloby na plnění.....	41
3. Určovací žaloby upravené zvláštními zákony	49
3. 1. Žaloba o neplatnosti rozvázání pracovního poměru.....	49
3. 3. Určovací žaloba jako prostředek ochrany dědických nároků.....	53
4. Komparace právní úpravy určovací žaloby se zahraniční právní úpravou.....	60
4. 1. Spojené království Velké Británie a Severního Irska.....	60
4. 2. Spojené státy americké.....	62
Závěr	63
Summary	64
Seznam zdrojů	66

Úvod

Vnímání určovací žaloby a její právní postavení v právních řádech napříč časem i právních kultur, procházelo značnými změnami. Dle autorčina názoru bychom toto mohli přičítat obecné potřebě lidí „stanovit“ právo v jimi nově navazovaných vztazích, které zároveň postupem času potřebovaly být chráněny. Přirozeně to tedy vedlo k vzniku jedinečného procesního institutu, který je nyní již známý širokou veřejností – *žaloby*. V dnešní době tedy není snad už nikdo, kdo by pojem žaloba neznal. Právě díky žalobě se veřejnost může domct své ochrany v případě ohrožení či porušení práv.

Současnosti občanské právo procesní, zná různé druhy žalob, které jsou dále děleny a klasifikovány. Jedním z druhů žalob jsou určovací žaloby, jejíž kořeny sahají do 19. století, dalo by se tedy říci, že se jedná o mladší druh žalob, i přes nějaké podobné znaky s římskoprávními instituty.¹ I přes skutečnost, že se nejedná o nejpoužívanější žalobu, tak její existence má, pro svůj preventivní charakter, v českém právním řádu své opodstatnění a velký význam. Má místo jednak tam, kde díky ní lze eliminovat stav ohrožení práva nebo nejistoty v právním poměru. Zároveň platí, že aby byla určovací žaloba úspěšná, je nutné prokázat existenci naléhavého právního zájmu.

Autorka si zvolila téma určovací žaloby, protože uvažuje o budoucím povolání soudkyně, proto pro ni byla volba civilního procesu vcelku jasná. Zprvu uvažovala o obecnějším tématu, týkajícím se civilního procesu, k zpracování jako například druhy žalob, žaloba a žalobní právo ale zpětně je ráda, že se mohla věnovat konkrétnímu institutu jako je určovací žaloba.

V první části práce se autorka zaměří na samotnou obecnou žalobou, vymezí její náležitosti, význam a rozebere vztah mezi žalobou a tvrzeným nárokem. V poslední řadě se bude věnovat též dalším druhům žalob vedle žaloby určovací.

¹ KADEL, H., Zur Geschichte und Dogmengeschichte der Feststellungsklage na § 256 der Zivilprozessordnung. Grote, 1967, s. 11

Další část práce bude již věnována výhradně určovací žalobě. Autorka nejprve určovací žalobu zasadí do historického kontextu a poté teoreticky, s případnými odkazy na judikaturu institutu, rozebere. Detailněji vymezí vztah mezi určovací žalobou a žalobou na plnění a přejde též k problematice naléhavého zájmu. Dále se bude zabírat určovacími žalobami upravenými zvláštními zákony.

Poslední část práce bude věnována komparaci se zahraniční právní úpravou tohoto procesního institutu.

Cílem práce je pokusit se o komplexní a ucelené pojednání o určovací žalobě, detailněji se věnovat jednotlivým aspektům institutu, nabídnout vhled do soudní judikatury v souvislosti s tématem. Pokusit se o detailnější prozkoumání teoretickým tezím, pomocí tuzemské i zahraniční literatury.

1. Žaloba v civilním procesu

Žaloba, jakožto procesní úkon, je jedním ze základních obecných způsobů, kterým se zahajuje sporné řízení v občanskoprávních soudních sporech. Často je též označovaná za jakýsi předěl mezi právem soukromým a právem hmotným, a to právě z důvodu domáhání se ochrany svého porušeného hmotného práva, které nevychází z předpisů procesních. Žaloba je základní dispoziční procesní úkon žalobce, kterým zároveň vymezujeme okruh účastníků řízení a zároveň také předmět sporu. Z toho důvodu je žaloba upravena již obecnými ustanoveními občanského soudního řádu a to konkrétně § 41–43. „*Účelem žaloby je, aby soud po přezkoumání tvrzeného nároku žalobce jak po stránce skutkové i stránce právní rozhodl, jestli je tento nárok odůvodněn; toto rozhodnutí je pak určeno k tomu, aby se stalo konečným a nezaměnitelným mezi stranami a pro případ, aby sloužilo za podklad pro vynucení nároku soudem přiznaného.*“² Soud tak činí v souladu s čl. 36 Listiny základních práv a svobod, jež je vyjádřením práva na soudní a jinou právní ochranu, neboť každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu.

1. 1. Náležitosti žaloby

Jak již bylo definováno výše, žalobu je potřeba vnímat jako procesní úkon účastníka řízení, který má charakter podání, na které jsou kladeny obecné požadavky co do formy ale i co do obsahu. „Podáním se tedy rozumí dokument, v němž účastník v občanském soudním řízení projevil vůli směřující k uplatnění procesních práv, ke splnění procesních povinností nebo k jiným procesním následkům, jež jsou spojeny s tímto projevem vůle.“³ „Žaloba musí vždy (v kterékoli formě) obsahovat obecné náležitosti každého úkonu dle § 42 odst. 1 OSŘ a zvláštní náležitosti stanovené v § 79 odst. 1. OSŘ.“⁴

² HORA, V., SPÁČIL, J., ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR). s. 221

³ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář. s. !!!

⁴ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. s. 200

Co se týče formy, lze dle § 42 odst. 1 OSŘ v občanském soudním řízení učinit podání pouze písemně, a to buď v podobě listinné, která se doručuje prostřednictvím poštovní přepravy či telefaxem, nebo v podobě elektronické, a to prostřednictvím veřejné datové sítě.

Obsahová stránka úkonu pak bude zahrnovat „označení soudu“, ke kterému je podáváno. Podstatou označení soudu netkví pouze v názvu soudu, nýbrž v tom, jaký soud žalobce považuje za místně a věcně příslušný.

Další náležitost, která vychází z ustanovení § 79 odst. 2 OSŘ, je „označení důkazů, jichž se navrhopatel dovolává.“⁵ To, že žalobcova tvrzení obsažena v žalobě musejí být doložena příslušným důkazním prostředkem, mimo jiné zakládá též ustanovení o důkazní povinnosti § 101 odst. 1 písm. b) a § 120 OSŘ.⁶

Jednou z dalších náležitostí žalob je „podpis žalobce“, popřípadě zmocněnce, s příložením plné moci. Jedná se o neméně důležitou náležitost žaloby, poněvadž jím, žalobce vyslovuje svůj souhlas s podáním žaloby i s jejím obsahem. Žalobce jej může činit jak vlastnoručně, tak i v případě elektronického podání, o kterém již bylo zmíněno výše, elektronicky. „Podává-li žalobce žalobu elektronicky prostřednictvím datové schránky, spojuje s tím zákon stejné účinky jako s podepsaným úkonem (§ 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů.)“⁷ Podpisem žalobce rozumíme jak podpis vlastnoruční, tak zaručený či uznávaný elektronický podpis či otisk podpisového razítka advokáta, jakožto právního zástupce žalobce. Novela výše uvedeného zákona, přinesla změnu v tom smyslu, že podání účastníka učiněné prostřednictvím datové schránky, podpis obsahovat nemusí. Samotné odeslání písemnosti z datové schránky, do níž má přístup pouze odesílatel je již dostatečnou identifikací odesílatele.

Dále „kdo podání činí“, kde zákonná úprava žaloby konkrétně stanoví, které údaje mají být o účastnících uvedeny, popřípadě též identifikace jejich zástupců, „které

⁵ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s.

⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020, 502 s. Academia iuris (C.H. Beck), s. 185

⁷ SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 66

věci se týká“, jinak řečeno, přesné vymezení rozhodujících skutečností, aby tak splnil svou povinnost tvrzení, která je mu ukládána v § 101 odst. 1 písm. a) OSŘ. „Rozhodující skutečnosti jsou všeobecně ty, z nichž žalobce vyvozuje své žalovaným porušené nebo ohrožené právo.“⁸ Z výše uvedeného vyplývá, že žalobce v žalobě uvede takové vylíčení skutku, které umožní jeho jasnou individualizaci a soud tak mohl jednoznačně určit o čem a na jakém podkladu rozhodnout.⁹ Oporou mnohdy jsou i příslušné hmotněprávní normy, které v svých ustanoveních obecně rozhodné skutečnosti uvádí. Příkladem pak může být ustanovení občanského zákoníku č. 89/2012 (dále jen „OZ“) o rozvodu manželství, kde to zákonodárce uvádí jako rozhodnou skutečnost, trvalý a hlukový rozvrat, u kterého nelze očekávat jeho obnovení.¹⁰

Na vylíčení rozhodujících skutečností logicky navazuje potřeba vyjádření žalobce, co žalobou „sleduje“ žalobní návrh (žalobní petit).¹¹ Jinak řečeno, vyjádření, čeho se žalobce domáhá. Jedná se o požadavek uveden v § 79 odst. 1 OSŘ. Návrh tak musí být jasně, srozumitelně a přesně vyjádřen, na což poukazuje sama judikatura.¹² V případě, že by žaloba toto nespĺňovala a ani po výzvě soudem k opravě či doplnění, tak žalobce neučinil, dle § 43 OSŘ je to poté důvodem k odmítnutí žaloby soudem. Podmínka přesnosti žalobního návrhu není vnímaná jako povinnost žalobce uvádět návrh znění výroku rozsudku, který by měl být soudem vydán. Pokud ovšem tak učiní, soud jím není vázán, má však možnost daná práva a povinnosti, které jsou žalobcem uvedeny v návrhu výroku, vyjádřit ve výroku svého rozhodnutí za pomoci své vlastní formulace. „Žalobním návrhem vymezuje žalobce soudu hranice jeho rozhodovací činnosti a určuje přesně, o čem má soud rozhodnout a jak si žalobce toto rozhodnutí přeje. V otázce první (o čem) je soud návrhem žalobce vázán (*iudex ne eat ultra petita partium*), soud nesmí žalobci přiřknout to, co žalobce nežádal, na druhou stranu však musí vyčerpat celý návrh a nemůže o něm rozhodnout jen neúplně, není soud vázán návrhem žalobce ve směru druhém (jak rozhodnout). Měřítkem soudu pro tuto otázku může být jedině

⁸ WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, s. 201

⁹ Usnesení NS ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. 2 Cdon 245/96

¹⁰ Viz § 755 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. Občanského zákoníku

¹¹ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář.

¹² Usnesení NS ze dne 20. 8. 2003, sp. zn. 21 Cdo 909/2003.

*zákon, nikoli přání žalobcovo.*¹³ Soud je vázán žalobním návrhem, pouze ve vztahu k jeho podstatě z obsahového hlediska, tedy aby se vypořádal s tím, čeho se žalobce v žalobě domáhal. Ovšem výjimkou ze zásady vázanosti soudu žalobním návrhem pak autorka odkazuje na ustanovení § 153 odst. 2 OSŘ, které říká, že soud může překročit návrhy podané účastníky a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, a to v případě, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.¹⁴

Občanské právo procesní zná několik druhů petitů. Nejčastěji je možno se setkat s tzv. jednoduchým petitem. Jednoduchým petitem rozumíme, že je jím uplatňován jen nárok, vyplývající z jednoho skutkového stavu. V praxi je možné se setkat i s tím, že jsou žalobní nároky, které plynou z více skutkových stavů či z jednoho z nich, spojovány. V tomto případě mluvíme o tzv. petitu složeném. Při rozhodování o nárocích vyjádřených složeným petitem soud rozhoduje o každém z těchto nároků jako by byl uplatněn samostatně, a tudíž jedním rozsudkem.¹⁵ Procesní iniciativa účastníků, vyjádřena principem dispozičním, dává možnost uplatnění nároku tak, že se tyto vzájemně vylučují. Zde hovoříme o petitu eventuálním, alternativním či o alternativa facultas.

Eventuálním petitem se žalobce domáhá, aby soud žalovanému uložil povinnost (primární petit) a pro případ, že tomuto primárnímu petitu soud nevyhoví, např. z důvodu, že věc již neexistuje, požaduje plnění jiné. Eventuálním petitem, bývá zpravidla peněžní náhrada. Jiným případem je tzv. alternativní petit. O tento petit půjde v případě, že z hmotného práva vyplývá právo žalovaného zvolit, mezi několika možnostmi plnění. V alternativním petitu jsou uvedena všechna plnění, mezi kterými může žalovaný volit a jsou zpravidla oddělena spojkou „nebo“.¹⁶ Třetím případem složeného žalobního petitu je alternativa facultas. Zde dává žalobce žalovanému, který je zavázán k určitému plnění, možnost poskytnout mu plnění jiné, zpravidla peněžní. Vzhledem ke

¹³ HORA, Václav, SPÁČIL, Jiří, ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR), s. 221

¹⁴ Usnesení NS ze dne 20. 8. 2003, sp. zn. 21 Cdo 909/2003

¹⁵ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice.* 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, s. 204

¹⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní.* 3., aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 150

skutečnosti, že k jinému plnění neexistuje v tomto případě nárok vyplývající z hmotného práva, může soud vyhovět pouze primárnímu žalobnímu návrhu. Pakliže by bylo soudem vyhověno návrhu primárnímu, převzal by do rozsudku žalobcův návrh vyjádřený v petitu žaloby. Žalovaný má poté možnost vybrat si, jakým způsobem se své povinnosti zproští. Naproti tomu žalobce, pakliže žalovaný svou povinnost nesplní, se může domáhat pouze primárního plnění.¹⁷

I pokud žaloba výše uvedené náležitosti nemá, soud je povinen se jí zabývat, a to i v případě, že podmínky řízení nejsou naplněny a žaloba samotná nemá oporu v hmotném právu.¹⁸ Ač jsou náležitosti žaloby klíčové pro určení účastenství v řízení a při vymezení jeho předmětu neměly by ovšem mít roli omezujících překážek, které brání přístupu ke spravedlnosti.¹⁹

1. 2. Vztah mezi žalobou a tvrzeným nárokem

Současná nauka chápe žalobu, jako obecný prostředek k uplatnění jakéhokoli práva soukromoprávní, ale mnohdy i veřejnoprávní povahy před soudem.²⁰ Jakožto procesní úkon je jedním ze základních obecných způsobů, jak se zahajuje sporné řízení v občanskoprávních soudních sporech. Tento vztah mezi žalobou jakožto procesním úkonem žalobce a hmotněprávním nárokem je předmětem žalobního práva. Právě vztah mezi žalobou a tvrzeným nárokem byl v minulosti předmětem několika teorií.

První z nich, a současně nejstarší, je materiální teorie předmětu sporu. Představitelem této teorie byl především Friedrich Carl von Savigny. Pojetí žaloby dle této teorie se do značné míry shoduje s jejím pojetím tak, jak ji chápalo římské právo. Materiální teorie předmětu sporu tedy přiřazovala každému hmotnému právu jednotlivé druhy žalob. Tato teorie chápala žalobu, a s ní i žalobní právo jako celek, pouze ve smyslu vývojového stadia práva materiálního, které se aktivovalo

¹⁷ WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, s. 204

¹⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020, 502 s. Academia iuris (C.H. Beck), s. 171

¹⁹ SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 66- násl.

²⁰ WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1979. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, s. 189

v případě jeho porušení.²¹ Žaloba byla chápána, jako pouhý projev subjektivního hmotného práva. Teorie založená čistě na spojení žalobního práva a materiálního subjektivního práva. Winterová, dle názoru autorky zcela správně tuto teorii zpochybnila položením otázky, na základě čeho, tedy žaluje ten, kdo žádné subjektivní právo nemá, neboť právě otázka, zda zde je, či není subjektivní porušené právo je tou otázkou, kterou má soud vyřešit.²²

V návaznosti na oponenturu materiální teorie předmětu sporu, se začaly objevovat myšlenkové proudy, podle kterých se žalobní právo skládá jak z materiálněprávního nároku, tak i z nároku veřejnoprávního. Tuto teorii, označovanou jako dualistickou teorii žalobního práva můžeme definovat jako „*Materiálněprávní nárok obsažený v žalobě plyne ze subjektivního práva (např. vlastnického, obligačního, odpovědnostního atd.), veřejnoprávní nárok je samostatným nárokem na udělení právní ochrany tomuto subjektivnímu právu.*“²³

Jedná se podstatnou změnu v pohlížení na žalobní právo, žalobu jako takovou a zejména pro budoucí postavení procesního práva v právním dualismu jako samostatného veřejnoprávního odvětví práva. K úplnému odchýlení žaloby od materiálního práva a konstituování procesního práva výhradně do veřejnoprávní sféry došlo až abstraktní teorií žalobního práva, která vylučuje vazby se subjektivním právem jakožto nárokem. „Žalobní právo je v tomto smyslu právo na vydání soudního rozhodnutí na žádost, která je zcela neodvislá od skutečné existence hmotného práva.“²⁴

Pokus o konkretizaci a zúžení pojmu žalobního práva představovala teorie konkrétního žalobního práva, která hledá souvislosti mezi subjektivním hmotným právem a procesním právem žaloby.

²¹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní*. 2., aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). s. 125

²² WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1979. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. s. 190

²³ Tamtéž, s. 190

²⁴ Tamtéž, s. 190

Naproti tomu, procesní teorie předmětu sporu striktně odděluje nárok materiální a nárok procesní.²⁵ Tato teorie se následně dělí na jednočlennou, dvojčlennou a trojčlennou teorii sporu. Nosnou myšlenkou trojčlenné teorie sporu je, že předpokladem řízení není pouze žalobní návrh, ale i procesní podmínky sporu, tedy například pravomoc a příslušnost soudu. Podle dvojčlenné teorie sporu je žalobce povinen uvést kromě svého žalobního návrhu i všechny rozhodné skutečnosti významné pro vymezení skutkového stavu v konkrétním sporu. Konečně jednočlenná teorie sporu je typická tím, že předmět sporu je vymezen pouze žalobním návrhem. Tato teorie se zpravidla uplatňuje u žalob určovacích.

1. 3. Druhy žalob

„Žaloba, byť je procesně jednotným institutem, slouží různorodé ochraně různorodých porušených či ohrožených práv z oblasti celého soukromého a někdy i veřejného práva. Připouští proto vnitřní klasifikaci, a to podle různých hledisek. Tak se žaloby třídí podle obsahu petitu (žalobního návrhu), podle účinků, které mají být žalobou (resp. rozsudkem) docíleny, podle právního důvodu žaloby (podle svého označení).²⁶ Pro právní kategorizaci žalob podle žalobního petitu, přinesla novela OSŘ změnu, v podobě samotného výčtu žalob. Tehdejší zákonná úprava poskytovala výčet žalob, byť demonstrativní, a rozdělovala tak žaloby: o osobním stavu, o splnění povinnosti, o určení. V současné době již není zákonem poskytován výčet žalob. Navzdory tomu je právní nauka, i přes tyto změny, třídí a to zejména dle obsahu žalobního petitu a to konkrétně na žaloby na plnění, právotvorné a určovací. „Pokud jde o žaloby (návrhy) statusové, ty jsou v současné úpravě vesměs převedeny do nesporného řízení a upravuje je tedy zákon o zvláštních řízeních soudních.“²⁷

²⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní*. 2., aktualizované vydání. Plzeň:

Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). s. 126

²⁶ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, s. 201

²⁷ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 204; Zákon č. 292/2013 Sb. Zákon o zvláštních řízeních soudních

1. 3. 1. Žaloba na plnění

„Žalobou na plnění se lze domáhat, aby žalovaný něco dal, něco konal, něčeho se zdržel nebo něco strpěl (*dare, facere, omittere, pati*).“²⁸. S žalobami na plnění se setkáváme v praxi zdaleka nejčastěji, jsou prostředkem ochrany práva v tom směru, že rozsudek o žalobě na plnění je exekučním titulem.²⁹ Samotnou povinnost něco plnit ovšem soud ve svém rozhodnutí nezakládá, tato povinnost musí vyplývat buď ze zákona, právního poměru či z porušení práva.³⁰ Z výše uvedeného vyplývá, že rozhodnutí o žalobách na plnění mají deklaratorní povahu, zároveň platí, že žalobce se tímto domáhá toho, aby soud dal žalovanému příkaz tento nárok splnit.³¹ Nárok žalobce, kterého se žalobou domáhá, musí být v souladu s hmotným právem, a následné plnění, uložené rozsudkem musí být přímo či nepřímo vymahatelné, jinak by to znamenalo ztrátu vynutitelnost objektivního práva.³²

1. 3. 2. Žaloba pravotvorná

Žaloby pravotvorné jsou ty žaloby, skrze které se žalobce domáhá soudu toho, aby změnil zrušil nebo naopak založil hmotněprávní poměr mezi účastníky.³³ Jak již bylo zmiňováno v předchozím výkladu, žaloba je obecně chápána jakožto procesní úkon, který slouží k ochraně hmotného práva, jehož původ není upraven v procesních předpisech. Bývá tedy pravidlem, že hmotné právo, prostřednictvím kterého se žalobce ochrany domáhá, již existuje. Pravotvorná žaloba se z tohoto konceptu ovšem vymyká. „Při žalobách pravotvorných, provádí autoritativní výrok sám nějakou změnu.“³⁴ Pravotvorné žaloby ze své podstaty tedy neslouží jako obecný prostředek k ochraně práv, ale k prosazení oprávněných zájmů účastníka.³⁵ Rozhodnutí o nich je závazné *inter partes*.

²⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020, 502 s. Academia iuris (C.H. Beck), s. 176

²⁹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 205

³⁰ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, s. 207

³¹ ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, s. 142-143.

³² WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 205

³³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní*. 3., aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 155

³⁴ PUŽMAN, Josef. *Právní nároky a procesní návrhy*. Praha: Orbis, 1957, s. 372

³⁵ DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 325

Pro svůj charakter jsou též označovány jako konstitutivní, a to právě proto, že má být konstituován nový hmotněprávní poměr a má být vydáno konstitutivní rozhodnutí. Ovšem aby mohl soud zakládat, měnit nebo rušit právní poměry, musí k tomu být zákonem zmocněn, neboť tato činnost není základní funkcí civilního soudnictví.³⁶

Problematické je ovšem systematické zařazení právotvorných žalob. Jejich charakteristické znaky byly v teorii dlouhou dobu předmětem různých sporů, které svébytné postavení právotvorných žalob zpochybňovaly. Mnozí autoři právotvorné žaloby zaměňovali či podřazovali pod žaloby určovací, popřípadě k žalobám na plnění.³⁷

Jeden z nejradikálnějších názorů na neexistenci právotvorných žalob zastával Dobrovský, který samotnou existenci právotvorných žalob popíral a přiznal pouze existenci žalob na plnění které vedou k zisku exekučního titulu a žalob určovacích, které k získání exekučního titulu nevedou. Přísně vzato byl tedy toho názoru, že soud nevytváří a ani není oprávněn k tomu, aby měnil nebo rušil právní poměry, a pouze prověřuje „*zda účastníkům vzniklo právo na změnu či rušení právního poměru. Toto právo na změnu vzniká na základě hmotněprávních skutečností již předprocesně a soud pouze deklaruje důsledky*“³⁸ Tvrzení odpůrců právotvorných žalob stojí na tvrzení, že každé rozhodnutí soudu má jak deklaratorní, tak konstitutivní účinky, tedy tudíž dle zastánců této teorie nemá rozlišování účinků rozhodnutí na konstitutivní a deklaratorní žádný význam.

Winterová tuto teorii rozporuje a vyjadřuje přesvědčení, že poměr konstitutivnosti nebo deklaratornosti toho kterého rozhodnutí je odvislý od hmotného práva, o které se jedná. Winterová poukazuje na to, že konstitutivnost soudního rozhodnutí neznamena normotvornou činnost, neboť jde o úpravu konkrétního právního vztahu, který nemá právní závaznost i pro jiné právní případy. Proto obava, že se

³⁶ Rozsudek NS ze dne 1. 5. 2005 sp. zn. 22 Cdo 1438/2004; také pro srov. HORA, Václav, SPÁČIL, Jiří, ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právní díla (Wolters Kluwer ČR), s. 377

³⁷ WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1979. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, s. 70

³⁸ Tamtéž, s. 70

tím vybočuje z funkcí soudu, není na místě. Žaloba jako taková nemůže právo vytvářet.

Další námitky odpůrců byly obsahové, které vznikly z obavy, aby nedošlo k růstu moci soudní a soudy si neosobovaly funkci normotvornou, což by vedlo k velmi významnému narušení dělby moci. Ani tyto argumenty při bližším zkoumání neobstojí. Nelze hovořit o tvorbě práva tam, kde soud vytváří jednotlivý právní poměr konkrétně vymezeným účastníkům sporu a nikoli pravidlo s obecnou závazností. Je to také zákonodárce sám, kdo soudu určuje, aby právní poměry účastníků v nějakém směru upravil. Soud může konstituovat pouze ty právní poměry, kde to zákon výslovně stanoví.³⁹

Pravotvorné žaloby se podobají žalobám určovacím a sdílí s nimi několik společných znaků. Oba druhy žalob sledují vydání rozsudku, jež by určil právní poměry. Takovéto rozhodnutí ovšem není exekucním titulem, pokud ovšem nejsou nároky kumulovány a žalobce se v petitu domáhá uložení konkrétních povinností.⁴⁰

Dalším pojmovým znakem pravotvorné žaloby je, že rozhodnutí o nich působí zásadně *ex nunc*. Výjimečné je rozhodnutí působící *ex tunc*, ovšem pouze v případě, pokud tak stanoví zákon.

Zvláštním druhem žalob pravotvorných, jsou žaloby ve věcech osobního stavu (bývají označovány jako statusové návrhy). Rozhodnutím o nich se upravuje osobní status fyzické osoby nebo právnické osoby.⁴¹ Mezi znaky těchto rozhodnutí můžeme zařadit to, že tato rozhodnutí mají konstitutivní povahu s účinky *ex nunc*, nejsou exekucním titulem, neboť se jimi neukládá žádná povinnost a také to, že tato rozhodnutí jsou závazná pro každého. Příkladem statusového návrhu může být například návrh na rozvod manželství. Co se týče statusových návrhů týkajících se právnických osob, můžeme mezi ně řadit například otázky vzniku či zániku právnické osoby, jejího sídla, názvu, či organizační struktury. Příkladem

³⁹ WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011, s. 211

⁴⁰ WINTEROVÁ, A. Žaloba v občanském právu procesním. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1979. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, s. 72

⁴¹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3., aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnické učebnice (Aleš Čeněk), s. 152

statusového návrhu ve věci právnické osoby je návrh na její zrušení s likvidací dle § 172 odst. 6 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.⁴²

⁴² WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011, s. 206

2. Určovací žaloba

2. 1. Historický exkurz určovací žaloby

Stejně jako ostatní instituty občanského práva procesního i hmotného, prošla žaloba určitým vývojem. Vzhledem k zařazení českého právního řádu do kontinentální právní kultury, je jeho základem římské právo. Nejinak tomu je i u žaloby. Je ovšem třeba poznamenat, že rozdíly mezi chápáním žaloby jako institutu v římském právu a žaloby, jak ji známe dnes, jsou značné.

2. 1. 1. Římské právo

Pro římskoprávní pojetí žaloby je typická existence jednotlivě určených žalob příslušejících určitému právu, které byly navzájem nezaměnitelné. Žaloba (*actio*), splývala se samotným nárokem a tento nárok přímo vyjadřovala.⁴³ Samotný římskoprávní civilní proces byl rozdělen do dvou fází. První z těchto fází bylo řízení *in iure*, tedy řízení před magistrátem, jinak řečeno před státním úředníkem. Zde se posuzovaly zejména právní otázky, zejména zda bude žaloba akceptována (*dare actionem*) či odmítnuta (*denegatio actionis*). Pokud byla žaloba akceptována, následovalo řízení před soudcem (*apud iudicem*), jehož výsledkem bylo meritorní rozhodnutí. Pro snadnější orientaci v textu pojednávajícím o předchůdcích určovací žaloby, nastiňuje autorka stručný vývoj římského civilního procesu níže.

Vzhledem k délce existence římského státu, prošel římský civilní proces několika vývojovými stádii. Zpočátku, byly nároky uplatňovány svépomocí „*talio*“. Svépomoc byla uplatňována za pomoci jednotlivých rodin a rodů a regulována byla dohodami mezi náčelníky jednotlivých rodů. Král měl roli jakéhosi smířčího

⁴³ WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1979. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. s. 189

orgánu, který řešil spory mezi jednotlivými rody. Úplný zákaz svépomoci zavedlo až justiniánské právo.⁴⁴

Pokud hovoříme o procesních stádiích římského civilního procesu, známe tři. Prvním z nich byl proces legisakční, tento byl postupně nahrazován procesem formulovaným. Vrcholným vývojovým stádiem římského civilního procesu byl tzn. proces kogniční.

První dvě vývojová stádia římského civilního procesu můžeme charakterizovat jako řízení, která probíhala ve dvou fázích. První z nich, označovaná jako „*in iure*“ probíhala před soudním úředníkem, v praxi často před praetorem či správcem provincie. Praetor v prvním fázi rozhodl, zdali ve sporu bude dále pokračovat či nikoli. První fáze řízení se končila tzv. litiskontestací, kterou byl samotný spor konstituován. Druhá fáze řízení, nazývaná jako „*apud iudicem*“ spočívala v tom, že se strany sporu dostavily před zvoleného soudce a tam přednášely svá podání. Tato fáze řízení se končila vynesením rozsudku.⁴⁵

Legisakční proces je nejstarším vývojovým procesním stádiem římského civilního procesu. Toto řízení provázel přísný formalismus. Název odvozujeme od slov „*lege agere*“, které v překladu znamenají „*žalovat slovy zákona*“, což v praxi znamenalo, že žalobce přednášel svoji žalobu doslovnou citací zákona.⁴⁶ V tomto nejstarším typu soudního řízení z dob římských, soudce rozhodoval pouze o skutkové nebo právní otázce, která byla základem právního sporu. Doslova neodsuzoval k plnění a jeho rozhodnutí byla považována za deklaratorní. Nicméně prvek rozsudku a prvek deklaratorního rozhodnutí nebyly ještě rozlišovány, lze žaloby tohoto druhu stěží považovat za deklaratorní rozhodnutí ve smyslu dnešních deklaratorních žalob.⁴⁷ Zajímavostí je, že se tento proces mohl konat pouze v určité

⁴⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). s. 254

⁴⁵ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnické učebnice. s. 116 a násl.; VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. V Praze: Melantrich, 1935. s. 25.

⁴⁶ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnické učebnice. s. 116

⁴⁷ KADEL, H., *Zur Geschichte und Dogmengeschichte der Feststellungsklage na § 256 der Zivilprozessordnung*. Grote, 1967, s. 11

vymezených dnech, Římany nazývaných „*dies fasti*“. Legisakční proces byl zrušen císařem Augustem v roce 17 př. n. l.⁴⁸

Proces formulový lze již označit jako méně formalistický. Stejně jako proces legisakční se vyznačoval tím, že probíhal ve dvou fázích tak jak bylo nastíněno výše. Zavedení procesu formulového, můžeme označit jako zlomový moment ve vývoji římského civilního procesu. Opuštění doktríny silného formalismu, se promítlo i do práva materiálního. Formulový proces osvobodil praetora od striktní vázanosti *ius civile*, tedy římského materiálního práva, které v praxi platilo jen do té míry, do jaké jej byl ochoten ten, který praetor respektovat. Ačkoli jak doplňuje a zároveň vnáší své pochybnosti H. Kadel – neexistují žádné přímé důkazy o tom, že by praetorské úkony byly toliko abstraktní formulí, kterou by mohl praetor použít podle svého uvážení.⁴⁹

Stanoviska praetora byla vyhlašována formou tzv. ediktů ve kterých aplikoval zkušenosti z řešených kauz *pro futuro*.⁵⁰ Samotná formule byla písemná instrukce, kterou na konci stádia *in iure* sepisoval praetor se stranami jako závaznou směrnicí pro soudce v druhém stadiu řízení. Sloužily k přípravě druhého, pozdějšího soudního řízení tak, že soudce nejprve rozhodl (bez odsuzujícího rozsudku) o skutkové nebo právní otázce, která mu byla předem předložena.

Proces kogniční (*extraordinaria cognitio*), vznikl již na počátku císařství a byl používán i po zániku římského státu, a to ve středověkém městském i církevním právu.⁵¹ Podstatou kogničního procesu je to, že odpadá druhá fáze řízení a po fázi *in iure* před soudním úředníkem končí ihned rozsudkem.⁵²

⁴⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). s. 254

⁴⁹ KADEL, H., Zur Geschichte und Dogmengeschichte der Feststellungsklage na § 256 der Zivilprozessordnung. Grote, 1967, s. 11–12

⁵⁰ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnické učebnice. s. 118

⁵¹ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). s. 255

⁵² KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnické učebnice. s. 126

Předobrazem určovací žaloby v římském právu, byla tedy tzn. „*formula praeiudicialis*“. Formula praeiudicialis byla písemná formule, kterou se nařizuje soudci, aby rozhodl, zdali určitý poměr či skutečnost existuje či nikoli. Žalobce se jí domáhal rozhodnutí prejudiciální otázky na jejímž rozhodnutí závisel další proces. Praeiudicia se užívala zejména v otázkách statusových ale nikoli bezvýjimečně. V otázkách statusových jako příklad autorka uvádí spor o svobodu člověka, a to konkrétně určení, zda je určitá osoba propuštěncem z otroctví, či se narodila jako svobodná. Praeiudicium mohlo taktéž využít dítě, které se domáhalo toho, aby je otec uznal za své. Známe také „*praeiudicium an ex lege Cicereia praedictum sit*“, jež spočívala v tom, že věřitel oznámil před svědky, za jaký dluh se dlužníci zaručují.⁵³

J. Vážný je toho názoru, že již za legisakčního procesu, se objevoval další doplňkový institut, res. doplňkové řízení (*sponsio praeiudicialis*), které mělo představovat jednodušší a přijatelnější způsob pro vyřešení praejudiciální sporné otázky.⁵⁴

Mezi předchůdce moderní určovací žaloby můžeme řadit i tzv. „*actiones finium regondorum*“, která má dle názoru autorky taktéž předběžný charakter. Cílem této žaloby bylo stanovení hranic pozemků. O této žalobě rozhodovali rozhodčí, jejichž úkolem bylo stanovení přesných hranic pozemků. Pokud se přesné hranice stanovit nepodařilo, byl sporný kus pozemku rozdělen mezi strany sporu. V této souvislosti je třeba zmínit, že tento institut je v současném právním řádu upraven v § 1028 občanského zákoníku.⁵⁵

2. 1. 2. Německé právo jakožto předobraz moderní určovací žaloby

Kořeny moderní určovací žaloby sahají do německého prostoru. H. Kadel konstatuje, že v historii lze sice identifikovat „určovací myšlenku“

⁵³ HEYROVSKÝ, L. Římský civilní proces. Bratislava 1925. s. 177 - 180

⁵⁴ VÁŽNÝ, Jan. Římský proces civilní. V Praze: Melantrich, 1935. s. 23

⁵⁵ SPÁČIL, J. O žalobě na určení průběhu hranice mezi pozemky. Ad Notam. 2001, č. 2. s. 34–38.

(*Feststellungsgedanke*), ale institut podobný určovací žalobě nikoli.⁵⁶ Takovým institutem bylo například tzv. *vyzvání k obraně* (*Erbiten zur Verteidigung*), jež spočívalo v tom, že potencionální žalovaný nemusel vyčkávat na podání žaloby ze strany budoucího žalobce, ale mohl jej vyzvat k podání této žaloby, a to pod hrozbou *věčného mlčení* (*ewiges Stillschweigen*).⁵⁷ H. Kadel ve své monografii věnované vývoji určovací žaloby sice připouští, že středověké rozsudky nejprve „stanovily“ právo, což by ze své podstaty svádělo k myšlence deklaratorního rozhodnutí, nicméně dále uvádí, že na základě tohoto určení byl odpůrce povinen převést sporný majetek před soudem druhé straně. Tím dospěl k názoru, že v porovnání s moderním pojetím určovací žaloby, se nejedná o deklaratorní rozsudek. Stejně tak návrhy podané formou žaloby o náhradu škody se budou týkat převážně plnění, i když v jejich průběhu bylo vydáno deklaratorní rozhodnutí. Pro projednání této otázky však není podstatné, zda soudce "konstatoval" protiprávní jednání nebo "odsoudil" k náhradě škody. To je spíše otázka technického rázu. Rozhodující je, že právní důsledky byly typizované – porušením smlouvy byl stanoven i právní důsledek. Zastánci přímé „deklaratorní žaloby“⁵⁸ získali více příznivců až v polovině 19. století, do té doby jim bylo prakticky upíráno obecné uznání. I přes veškeré snahy propracovat se k jednotné doktríně a uspokojit tak existující a stále více pociťovanou potřebu deklaratorního rozsudku pomocí různých institutů a zdůvodnění, se jednalo spíše o pokusy.⁵⁹

Zlom v tomto vývoji představuje kodifikace *Zivilprozessordnung* z roku 1877, který byl do značené míry inspirací pro *Zivilprozessordnung* rakouský. Tento zákoník již jasně konstituuje určovací žalobu. Dokladem blízkosti jednotlivých kodexů může být i dikce jednotlivých ustanovení určovací žalobu upravujících. Původní § 231 (a nyní § 236) stanovil, že „*Na určení existence nebo neexistence právního poměru, na uznání listiny nebo na určení její nepravosti může být žalováno, má-li žalobce právní zájem na tom, aby právní poměr nebo pravost nebo nepravost listiny byly soudním rozhodnutím okamžitě určeny.*“ Pokud porovnáme

⁵⁶ PULKRÁBEK, Z. In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. *Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 41; KADEL, H.. *Zur Geschichte und Dogmengeschichte der Feststellungsklage na § 256 der Zivilprozessordnung*. Grote, 1967, s. 9, 23.

⁵⁷ Tamtéž, 40

⁵⁸ tehdy pod označením *Anerkennungsklage* (přeloženo jako žaloba o uznání)

⁵⁹ KADEL, H., *Zur Geschichte und Dogmengeschichte der Feststellungsklage na § 256 der Zivilprozessordnung*. Grote, 1967, s. 23

díky výše uvedeného ustanovení s ustanovením § 80 OSŘ, dospějeme nevyhnutelně k názoru, že formulace obsažená v ustanovení OSŘ, z německé vychází.

Rakouský *Zivilprozessordnung* z roku 1895 se stal základem úpravy civilního procesu před, a i po vzniku Československa a jak již bylo naznačeno výše, jeho vliv je značný i na dnešní úpravu představovanou OSŘ. Po vzniku Československa byla tato norma tzv. recepční normou⁶⁰ recipována do našeho právního řádu a platila až do roku 1950.

Určovací žaloba byla upravena v § 228 následovně: *„Žalobou se lze domáhati, aby bylo určeno že tu jest nebo není některý právní poměr nebo právo, aby byla uznána pravost nebo určena nepravost listiny má-li žalobce právní zájem na tom, aby tento právní poměr nebo právo nebo pravost listiny byly určeny soudním rozhodnutím co nejdříve.“*⁶¹

Předmětem určovací žaloby bylo určení, že určité právo nebo právní poměr je, není nebo určení pravosti či nepravosti listiny.⁶² Předmět určovací žaloby mohlo tvořit jen právo nebo právní poměr v čase přítomném, tedy nebylo možné domoci se žalobou toho, že nějaké právo bylo. Předmětem nemohlo být ani právo doposud neexistující. Důležitým aspektem byl též právní zájem žalobce. Tento musel být takový, aby *„určení mělo význam pro právní sféru žalobcovu, ať již jde o právo občanské, trestní, hmotné nebo procesní, soukromé či veřejné.“* Dalším pojmovým znakem právního zájmu byla jeho naléhavost. Ta byla zejména dovozována u záporné určovací žaloby. U kladné určovací žaloby měla být podmínka naléhavosti splněna tehdy, pokud by žalobce nemohl žalovat na plnění.⁶³

⁶⁰ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 293

⁶¹ PUŽMAN, Josef. *Žaloby a žalobní petity: systém*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství, 1933, s. 375

⁶² Tamtéž s. 375

⁶³ Tamtéž s. 376

2. 2. Pojem, účel předmět a funkce určovací žaloby

„Zatímco ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ upravuje formální a obsahové náležitosti návrhu na zahájení každého občanského soudního řízení (žaloby), ustanovení § 80 OSŘ přidává ještě jednu další obsahovou náležitost mířící na hmotněprávní podmínku úspěšnosti speciálně pro žalobu, kterou se zahajuje řízení, jehož předmětem je určení, zda tu právní poměr nebo právo je či není.“⁶⁴ Podstatou určovací žaloby, je právě pro účely zahájení řízení postulovat, že řízení o určení existence či neexistence, práva a právního poměru může být úspěšně vedeno jen v případě, že na výsledném určení má žalobce objektivně naléhavý právní zájem⁶⁵ Dle P. Svatoše, se jedná o důležitý institut, patřící do občanského práva procesního, který svou povahou, vede občany k bezkonfliktnímu soužití a k řádnému chování i dalších subjektů občanskoprávních poměrů.⁶⁶

Na úvod je nutné podotknout, že z pohledu soudní praxe není určovací žaloba přirozeně tak častá jako žaloba na plnění⁶⁷, což ovšem neznamená, že by žaloba na určení byla méně významným procesním nástrojem. Zejména je tomu tak proto, že slouží k preventivní ochraně práv a to tím, že umožňuje vnesení jistoty do nejistých právních poměrů, čímž má značný význam pro smírné řešení sporu. Je také speciálním právním nástrojem procesního práva – zatímco žaloba na plnění celkem přirozeně nahrazuje svépomoc a je z tohoto důvodu nutným doplňkem objektivního hmotného práva, u žaloby určovací taková nutnost dána není.⁶⁸ Preventivní funkci určovací žalobě přiznává i slovenská právní teorie, která hovoří o tzv. *doktríně preventivního charakteru určovací žaloby*, přičemž význam tohoto označení vychází ze stejného základu jako právní teorie tuzemská, a to, že se jedná o procesní nástroj, který vnáší (resp. svým určovacím výrokem) do právních poměrů určitou právní jistotu.⁶⁹ K tomuto nutno poukázat ale též na slova K.

⁶⁴ MOTTL, Tomáš. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II.* 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 28

⁶⁵ Tamtéž, s. 28

⁶⁶ SVATOŠ, P., In: Bulletin advokacie, Určovací žaloba, s. 228

⁶⁷ srov. GERLICH, P., In: *Žaloby určovací*. Právník, 1932, s. 183.; *Žaloba určovací jest institutem výjimečným. Proto ji lze připustit jen tam, kde jsou splněny všechny předepsané podmínky a nemá-li žalobce jiné možnosti, vymoci povinnost žalovaného*

⁶⁸ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 208

⁶⁹ TOMAŠOVIČ, M. In: Štěvček, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 500

Geškové, která upozorňuje, že i v případě, kdy již došlo k porušení práva mezi stranami, neztrácí určovací žaloba svůj význam. V určitých případech slouží totiž jako prostředek k odstranění sporu stran, což by tedy znamenalo, že by neplnila preventivní funkci a žalobce má k dispozici i žalobu na plnění. Určovací žaloba bude přípustná v případě, kdy určovací petit může pomoci předejít dalším sporům, ovšem v mezích procesní ekonomiky (aby nedocházelo k „množení“ sporů), dále v případě, že by určovací výrok vytvořil pevný a široký základ právního poměru mezi stranami a v poslední řadě by podání žaloby na plnění nevyřešilo celý obsah a dosah právního poměru mezi stranami sporu.⁷⁰ Lze tedy doplnit slovy P. Gerlicha, že připuštění určovací žaloby, tam kde je možná žaloba na plnění, nutno posuzovat velmi přísně.⁷¹

Funkce určovací žaloby je provázána s naléhavým právním zájmem na určení. Její funkci definoval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 26 Cdo 635/2003 tak, že pomocí této žaloby lze dosáhnout eliminace ohrožení práva či stavu právní nejistoty v právním poměru v situacích, kdy k těmto cílům nelze dospět jinak. V těchto případech určovací žaloba účinněji, než jiné právní prostředky vystihuje obsah a povahu právního vztahu a jejím prostřednictvím lze dosáhnout úpravy, jež tvoří určitý právní rámec, který poskytuje záruku odvrácení případných budoucích sporů. Nejvyšší soud ve svém výše uvedeném rozhodnutí konstatuje, že pakliže tato funkce určovací žaloby není naplněna, nemůže být ani naplněn naléhavý právní zájem na ní.

Účelem určovací žaloby, respektive rozhodnutí o ní, je potom zejména odstranění nejistoty v právních poměrech a na základě tohoto rozhodnutí účastníkům „umožnit, aby svá jednání uspořádali bez nebezpečí podstatných nevýhod“.⁷² Hora účel určovací žaloby nadčasově charakterizuje takto „*právní poměry žalobcovy nemohou se bezpečně rozvíjeti, poněvadž se jim postavila v cestu překážka, která tomuto klidnému, nerušenému rozvoji jejich brání. A žalobou vymáhaný výrok soudní (rozsudek určovací) jest s to, s hlediska právního řádu, aby tuto překážku*

⁷⁰ GEŠKOVÁ, K., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. *Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 250–251

⁷¹ GERLICH, P. *Žaloby určovací*. Právník, 1932, s. 183

⁷² PULKRÁBEK, Z., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. *Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 50

odklidil, v otřesené právní poměry žalobcovy uvedl pořádek a dal jim bezpečný právní základ“.⁷³ Z výše uvedené charakteristiky můžeme dovodit i další účel určovací žaloby, a to předcházení dalším soudním sporům, tedy ochranu procesní ekonomie.

„Podmínkou žaloby určovací není však okolnost, že uskutečněna nebyla povinnost žalobcovu oprávnění odpovídají, nýbrž že nadešla již nyní nezbytná potřeba odstraniti ohrožení právního klidu žalobcova soudním určením toho, zdali žalobci určitý nárok proti odpůrci přísluší aneb naopak, zdali odpůrce neprávem sobě osobuje určitého nároku na úkor žalobci.“⁷⁴ Pakliže má určovací žaloba svým charakterem chování účastníků moderovat a směřovat k nerušenému vývoji jejich právních poměrů, chrání tím zároveň i jejich subjektivní práva a právem chráněné zájmy.

Nutno k výše uvedenému ovšem přistupovat obezřetně, jelikož potřeba v podobě právní jistoty účastníka, nelze vždy vztáhnout na určovací žaloby. V mnohých případech se nedá vztáhnout na určovací žaloby vyjádřené samostatnými právními předpisy⁷⁵ či v případě kdy je „určovací žaloba skrytou žalobou na plnění“⁷⁶

Právem chráněný zájem můžeme stručně charakterizovat jako zájem, „který právo chrání jinak než stanovením subjektivního práva a jemu odpovídající povinnosti“.⁷⁷

B. Dvořák právem chráněné zájmy chápe jakožto vývojové stadium právních vazeb

⁷³ PULKRÁBEK, Z., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. *Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 50; HORA, V., SPÁČIL, J., ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR). s. 154

⁷⁴ OTT, E. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 18

⁷⁵ rozsudek NS sp. zn. Cdon 18/1995 ze dne 29. 5. 1995: [„Ize se vedle žalob domáhajících se zdržení se neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti a vedle žalob na odstranění následků takových zásahů do práva na ochranu osobnosti a vedle žalob na odstranění následků takových zásahů domáhat také např. žalobami o určení nepravdivosti zásahů tohoto druhu (zejména výroků slovních i písemných) nebo určení, že původce zásahu neoprávněně zasáhl do práva žalobce na ochranu osobnosti. V těchto případech není třeba prokazovat naléhavý právní zájem na takovém určení.].

⁷⁶ pro srov. se slovenským výkladem: TOMAŠOVIČ, M. In: Štěvček, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 500

⁷⁷ PULKRÁBEK, Z., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. *Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 51

a jakožto předstupu práva subjektivního. Zde je ovšem namísto zmínit názory jiných autorů, kteří upozorňují na skutečnost, že Dvořákova definice není s to, v sobě obsáhnout veškeré právem chráněné zájmy. Typicky se jedná o zájmy chráněné určovací žalobou negativní. Jako příklad můžeme uvést zpochybnění nároku žalovaného proto, aby žalobce předešel budoucím nárokům a mohl tak získat úvěr od třetí osoby. Z těchto důvodů se v německé literatuře někdy také uvádí, že určovací žaloba je s to chránit i „pouhé ekonomické zájmy“⁷⁸

Předmět určovací žaloby je obecně vyjádřen jako „právní poměr“ anebo „právo“. Toto vymezení spatřujeme již ve starších publikacích. Pro srovnání autorka uvádí tvrzení E. OTTA, který uvedl že: „*Žaloba určovací (Feststellungsklage) nenaléhá na splnění praktického důsledku nároku, nýbrž jedině na to, aby rozsudkem vysloveno bylo, zdali existuje čili neexistuje právní poměr anebo oprávnění kteréš.*“⁷⁹ O těchto se rozhoduje buďto v podobě pozitivní, tedy že právní poměr nebo právo existuje, či v podobě negativní, tedy že právo nebo právní poměr neexistuje. Sice zákon v případě určení hovoří o právním poměru nebo právu, z hlediska věcného mezi nimi rozdíl není, neboť klíčové je určení subjektivního práva vůči konkrétní osobě.⁸⁰ Z. Pulkrábek k předmětu určovací žaloby uvádí že, původ tradičního vymezení předmětu (na „právní poměr anebo „právo“), vychází pravděpodobně z tehdejšího vnímání předmětu soudního řízení (jako hmotného subjektivního práva či hmotněprávního poměru). V současnosti však již dokážeme identifikovat předmět řízení jakožto procesní nárok, který je vymezený skutkovým základem a žalobním návrhem. Taktéž víme, že vazby mezi právem hmotným a procesním mají pouze funkční povahu. Z tohoto vyplývá, že předmětem určovacího žalobního návrhu může být cokoli.⁸¹

⁷⁸ Tamtéž, 51- 53

⁷⁹ Toto vymezení spatřujeme již ve starších publikacích: pro srov. OTT E.: „*Žaloba určovací (Feststellungsklage) nenaléhá na splnění praktického důsledku nároku, nýbrž jedině na to, aby rozsudkem vysloveno bylo, zdali existuje čili neexistuje právní poměr anebo oprávnění kteréš.*“ OTT, E., *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.

⁸⁰ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací.* 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 206; viz dále GERLICH, P. *Žaloby určovací.* Právník, 1932, s.177

⁸¹ PULKRÁBEK, Z., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. *Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 62

Pouhá právní skutečnost být předmětem řízení ovšem nemůže, jeho předmětem může být například určení existence či neexistence vlastnického práva, pracovního poměru, nájmu a jiné. Příklady uvedené v přechozí větě, jsou také zároveň nejčastějšími předměty řízení.⁸²

Výše uvedeného tvrzení, že předmětem určovací žaloby nemůže být právní skutečnost ovšem neplatí bezvýjimečně.⁸³

Některé žaloby určovací povahy jsou jmenovitě zákonem upraveny a jejich předmětem je určení právní skutečnosti. Jako příklad takové žaloby lze uvést žalobu dle § 72 zákoníku práce o neplatnosti výpovědi z pracovního poměru. Předmět určení určovací žaloby nemůžeme chápat jako zrcadlový odraz předmětu žaloby na plnění. Není ohraničen shodně a není chápán jako protějšek předmětu žaloby na plnění. Winterová předmět charakterizuje tak, že zatímco „*předmět žaloby na plnění jasně dán skutečně je, protože z povahy věci nemůže být nic jiného než právo (povinnost), která se má vynutit, v případě určení taková danost není. Žaloba na určení může beze všeho odpovídat jiným strukturálním prvkům hmotného práva.*“⁸⁴

Rozdílné je chápání i věcné legitimace. Zde rovněž nelze přenášet poznatky o žalobě na plnění na žalobu určovací. U žaloby na plnění se věcná legitimace dovozuje z práva hmotného. Naproti tomu ze struktury určovací žaloby vyplývá, že nárok na domáhání se určení z hmotného práva neplyne. Existuje ovšem teoretická konstrukce tzv. hmotněprávního nároku, tedy tezí použitou tvůrci německého *Zivilprozessordnung*. Nárok domáhat se práva ovšem nejenže nevyplývá z práva hmotného, ale nevyplývá ani z práva procesního kde není stanovena podmínka úspěšnosti této žaloby za předpokladu existence hmotněprávního poměru mezi stranami sporu. Z výše uvedeného tedy plyne, že určovací žaloba je institutem procesního práva, neboť hmotné právo

⁸² pro srov. německý právní řád, který zvlášť stanoví pravomoc určit skutečnost v podobě uznání listiny nebo určení její nepravosti: § 256 ZPO [„*Žalobu na určení existence nebo neexistence právního poměru, na uznání listiny nebo na určení její nepravdivosti, pokud má žalobce právní zájem na tom, aby byl právní poměr nebo pravost či nepravost listiny co nejdříve zjištěna soudním rozhodnutím.*“]

⁸³ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 206

⁸⁴ Tamtéž, s. 206

neurčuje věcnou legitimaci stran. Tato je naopak určena právem procesním a spočívá v právním zájmu na určení.⁸⁵

Jak ovšem správně poznamenává Hora, poměr, jehož určení je předmětem sporu, nemusí být vždy výhradně mezi stranami sporu, neboť povinnost žalovaného může plynout z jiné povinnosti, kterou má vůči osobě třetí, na sporu nezúčastněné ale ovšem za podmínky, že z této povinnosti musí být oprávněn žalobce. Zde je nutné rozeznávat dvojí povinnostní vztah. Prvním je povinnostní vztah mezi stranami sporu, který tvoří aktivní a pasivní legitimaci těchto subjektů.⁸⁶ Dalším vztahem je povinnostní vztah, který je předmětem sporu ale v jehož nemusí být ani jedna ze stran sporu účastníkem. V tomto případě postačí, když z povinnostního vztahu jiných osob stranám sporu plynou povinnosti a oprávnění. Rozhodnutí o takové žalobě bude ovšem upravovat pouze povinnostní vztah mezi stranami sporu, který na práva a povinnosti třetích stran nebude mít vliv.⁸⁷

2. 3. Naléhavý právní zájem

Obecná úprava určovacích žalob v občanském soudním řádu stanovuje zvláštní hmotněprávní podmínku, která je klíčová pro úspěšné domáhání se projednání a určení, zda tu právní poměr nebo právo je či není. Touto podmínkou je naléhavý právní zájem, který musí každý žalobce osvědčit. Pokud by tak neučinil, došlo by k zamítnutí žaloby, aniž by se soud zabýval meritem věci. Za určitých specifických podmínek ovšem zákon naléhavý právní zájem nevyžaduje, či jej dokonce automaticky dovozuje. Soud se tedy při řešení věci nejprve zaměřuje na to, aby podmínka naléhavého právního zájmu byla splněna a bylo tuto žalobu možno projednat.⁸⁸

⁸⁵ PULKRÁBEK, Z., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. *Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 46-47

⁸⁶ HORA, V., SPÁČIL, J., ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR). s. 152

⁸⁷ GERLICH, P. *Žaloby určovací*. Právník, 1932, s. 179-180

⁸⁸ SZWARC, J., Naléhavý právní zájem na určovací žalobě (dle § 80 o.s.ř.) obecně a naléhavý právní zájem třetí osoby na určení [online]. 25. 6. 2021 [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nalehavy-pravni-zajem-na-urcovaci-zalobe-dle-80-osr-obecne-a-nalehavy-pravni-zajem-treti-osoby-na-urceni-113211.html>

Judikatura dovodila, že „naléhavý právní zájem je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo právo žalobce nebo právní vztah, na kterém je účasten, ohroženo, popřípadě tam, kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým.“⁸⁹

Pakliže má žalobce možnost, žalovat na splnění povinnosti je i v tomto případě dán, pakliže lze předpokládat, že rozhodnutí o určovací žalobě vytvoří pevný základ pro *právní vztahy účastníků sporu a svými důsledky předejít případným dalším žalobám na plnění, anebo jestliže případná žaloba o splnění povinnosti nevystihuje (nemůže vystihnout) celý obsah a dosah sporného právního vztahu nebo práva (a naopak určovací žaloba tak činí účinněji než jiné procesní prostředky).*⁹⁰

Pro úspěšnost určovací žaloby dle § 80 písm. c) OSŘ není klíčové to, zda v řízení bude prokázáno žalobcovo tvrzení o skutečnostech tuto žalobu odůvodňujících, je důležité, aby tato žaloba byla s to naplnit požadavky výše uvedeného ustanovení. Tyto předpoklady může splnit pouze taková žaloba, která může sloužit jako pevný základ budoucích právních vztahů, které se od něj budou odvozovat. Zda tomu tak je, závisí na konkrétním posouzení každého jednotlivého případu. Při posuzování je důležitým vodítkem zejména to, jaké další právní vztahy mají být od onoho pevného právního základu odvíjeny. Naléhavý právní zájem zkoumá soud podle stavu ke dni vyhlášení rozsudku. V této souvislosti také Nejvyšší soud judikoval, že „za nedovolenou – při možnosti žaloby na plnění – lze považovat určovací žalobu jen tam, kde by nesloužila potřebám praktického života, nýbrž jen ke zbytečnému rozmnožování sporů.“ K povaze samotného právního zájmu Nejvyšší soud konstatuje, že: „vyjadřuje způsob právní ochrany, které se má dostat soudním rozhodnutím tomu, kdo má v řízení o určovací žalobě aktivní věcnou legitimaci, a to vůči tomu, kdo je k požadovanému určení pasivně věcně legitimován.“⁹¹

⁸⁹ Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 2 Cz 8/71 ze dne 24. 2. 1971

⁹⁰ viz rozhodnutí NS ČR, sp. zn. 3 Cdo 1338/96

⁹¹ viz rozhodnutí NS ČR sp. zn. 1714/2007 ze dne 2. 9. 2008; viz také rozhodnutí NS ČR sp. zn. 29 Cdo 3820/2009 ze dne 11. 1. 2011; rozhodnutí NS ČR sp. zn. 29 Cdo 3469/2009, ze dne 31. 5. 2011

Pro srovnání se slovenskou právní teorií je dle A. Lwövy a S. Maňhartové, úspěch určovací žaloby podmíněn primárně požadavkem na prokázání existence naléhavého právní zájmu. Pokud bychom určovací žalobu podmínili pouze existencí právního zájmu, který je založený na požadované sraze o ochranu prostřednictvím soudu, mohlo by docházet k jejímu zneužívání proti žalovanému z důvodu toho, že by nemusel být tak zřejmý. V poslední řadě by též mohlo docházet k zbytečnému zatěžování soudů, je proto zákonem opodstatněná potřeba naléhavého prvního zájmu a prokazování jeho existence.⁹² Tato potřeba je ostatně vyjádřena též zdejší judikaturou Nejvyššího soudu, který sám konstatoval, že: „*nedostatek naléhavého právní zájmu, představuje samostatný a prvořadý důvod, pro který určovací návrh nemůže obstát a který sám o sobě a bez dalšího k zamítavému návrhu.*“⁹³

Podobně též německá úprava k naléhavému právnímu zájmu, který je dán pokud s ohledem na právní poměr v důsledku jednání žalovaného nebo i z jiných důvodů, vzniká pro žalobce nejistota, byť i ekonomická, takže je jeho postavení ohrožené a je třeba okamžitého vyjasnění. Zájem tedy musí být vždy založen na věci samé.⁹⁴

Jak již bylo mnohokrát řečeno, při studiu procesní teorie, ba i jejich jednotlivých institutů, je příhodno při řešení problematiky nahlédnout do právní úpravy rakouské či německé, protože naše právní regulace je víceméně inspirovaná jejich vlivy. Otázku naléhavého právního zájmu (*Feststellungsinteresse*) tedy pochopitelně řeší i rakouská právní úprava. Kde ve svém ustanovení § 228 ZPO uvádí že: „*žalobu na určení existence nebo neexistence právního vztahu nebo práva, na uznání pravosti listiny nebo na určení její neautentičnosti lze podat, pokud má žalobce právní zájem na tom, aby tento právní vztah nebo pravost listiny byly co nejdříve určeny soudním rozhodnutím.*“⁹⁵ Můžeme si všimnout, že i rakouská právní úprava, nárok na určení podmiňuje právním zájem, i když vynechává přívlastek naléhavý. Z formulace

⁹² LWÖVY, A., MAŇHARTOVÁ, S., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 200–201

⁹³ usnesení NS SR sp. zn. 1 Cdo 91/2006 ze dne 10. 1. 2008, dále pro srov. z novější judikatury např. usnesení NS SR sp. zn. 8 Cdo 26/2016 ze dne 20. 12. 2017

⁹⁴ ROSENBERG, L., SCHWAB, K., H., GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 16. AUFL. München: C. H. Beck, 2004[online]. 18. Auflage. München: C. H. Beck, 2018 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://ebibliothek.beck.de/Bcid/Y-400-W-RoSchGoHdbZPO>

⁹⁵ KODEK, G. E., MAYR, P. G. In: *Zivilprozessrecht*. 2 Auflage. Wein: Facultas. 2013. s. 217

„byly co nejdříve určeny soudním rozhodnutím“ můžeme vyrozumět naléhavost, potřebnost žalobce na tom, aby byl soudem v co možná v nejbližší době určen právní poměr.⁹⁶ Dle názoru autorky co do významu pro právní praxi, určující, zda je nutnost právního zájmu, formulovaná jako „naléhavý právní zájem“ či „právní zájem na brzkém určení“. Rakouský výklad právního zájmu říká, že právní zájem je tam, kde se nachází aktuální potřeba vyjasnit určitý právní poměr či prokázat pravost listiny, a kde rozhodnutí ve věci samé bude mít význam na právní situaci žalobce.⁹⁷ Z tohoto autorka dovozuje, že důraz na prokazování naléhavého právního zájmu, je nejspíše založen na stejných důvodech jako v českém právním řádu.

Kromě naléhavého právního zájmu je posuzována i věcná legitimace k určení, zda tu právní poměr je či není. Tuto věcnou legitimaci má ten, kdo je účastníkem právního poměru, o němž v tom kterém řízení jde anebo ten, jehož právní sféry se sporný poměr nebo sporné právo týká, zatímco naléhavý právní zájem, jak již bylo řečeno výše, vyjadřuje způsob právní ochrany, které se má dostat soudním rozhodnutím tomu, kdo má v řízení o určovací žalobě aktivní věcnou legitimaci, a to vůči tomu, kdo je k požadovanému určení pasivně věcně legitimován.⁹⁸

Naléhavý právní zájem třetí osoby

Naléhavým právním zájmem třetí osoby rozumíme případ, kdy osoba nezúčastněná na určovací žalobou napadeném právním poměru prokazuje svůj naléhavý právní zájem. Může se například jednat o věřitele obchodní korporace žalujícího na neplatnost převodu obchodního podílu v této korporaci. Nejvyšší soud stanovil ve svém rozhodnutí 2 Cdon 1690/97, že aby mohla být třetí osoba, která není účastníkem právního poměru, legitimována k určovací žalobě, musí mít rozhodnutí o ní „příznivý dopad na její právní postavení“ a dále tento příznivý dopad konkretizuje tak, že „příznivé ovlivnění by mělo spočívat v tom, že by jí zakládalo

⁹⁶ GERLICH, P. *Žaloby určovací*. Právník, 1932, s. 180

⁹⁷ KODEK, G. E., MAYR, P. G. In: *Zivilprozessrecht*. 2 Auflage. Wein: Facultas. 2013. s. 217

⁹⁸ JAN, Szwarc. *Naléhavý právní zájem na určovací žalobě (dle § 80 o.s.ř.) obecně a naléhavý právní zájem třetí osoby na určení* [online]. 25. 6. 2021 [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nalehavy-pravni-zajem-na-urcovaci-zalobe-dle-80-osr-obecne-a-nalehavy-pravni-zajem-treti-osoby-na-urceni-113211.html>

či umožňovalo s poukazem na tuto deklaráci uplatnit vlastní (vynutitelná) práva s předmětem neplatné smlouvy související.“.

Závěrem podkapitoly by autorka chtěla odkázat na Z. Pulkrábka, který obecně determinoval určovací žalobu ve třech úrovních. Zprvu požadavkem právního zájmu na určení, poté požadavkem naléhavosti a konečně předmětem určení.⁹⁹

2. 3. Charakter rozhodnutí odpůrčí žaloby

Z Občanského zákoníku z roku 1964, z ustanovení § 42a, resp. z komentáře k tomuto ustanovení, vychází, že povaha odpůrčí žaloby není deklaratorní, nýbrž konstitutivní a že se v tomto případě nejedná o určovací žalobu podle § 80 písm. c) tehdejšího OSŘ. Z pohledu tehdejší soudní praxe však v otázce konstitutivnosti odpůrčí žaloby nepanoval jednotný názor. V tomto směru např. rozhodnutí NS, který konstatoval že: „*v řízení o odpůrčí žalobě je předmětem řízení nastolení tzv. relativní neúčinnosti právního úkonu, která se však rozhodnutím soudu pouze deklaruje a působí ex tunc*“¹⁰⁰ K tomuto například také V. Knapp, který konstatoval, že odpůrčí žaloba, která slouží k určení neúčinnosti právního jednání, není určovací žalobou dle § 80 OSŘ a žalobce dle něj nemusí prokazovat naléhavý právní zájem na určení, protože ve skutečnosti soud neurčuje existenci či neexistenci právního poměru ale vydává konstitutivní rozhodnutí – platný právní úkon prohlašuje za relativně neúčinný.¹⁰¹

Naproti tomu lze ale též odkazovat i na takovou judikaturu, ve které NS dospěl k závěru, že rozhodnutí, kterým soud vyhoví odpůrčí žalobě, má konstitutivní povahu. V této souvislosti např. rozhodnutí NS: „*Rozhodnutí, kterým soud vyhoví odpůrčí žalobě, má konstitutivní povahu. Právo věřitele požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníka majetku, nebo, není-li to dobře možné, na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto*

⁹⁹ PULKRÁBEK, Z., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 54-55

¹⁰⁰ Rozsudek NS sp. zn. 30 Cdo 2736/2007, ze dne 31. 8. 2009

¹⁰¹ KNAPP, V., Odporovatelnost. *Právo a zákonnost*, 1992, č. 7.

úkonu prospěch, vzniká nikoliv jen splněním zákonných předpokladů odporovatelnosti nebo podáním odpůrčí žaloby u soudu, ale teprve (až) právní mocí (vykonatelností) rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, neboť dříve nebylo právním prostředkem uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele cestou výkonu rozhodnutí (exekuce). Na tomto závěru nic nemění ani to, že právní neúčinnost odporovatelných právních úkonů je vyjádřena určovacím výrokem, popřípadě výrokem o uložení povinnosti k zaplacení náhrady, neboť tu nejde ani o určení právního vztahu nebo práva ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) OSŘ, ani o splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva, ve smyslu ustanovení § 80 písm. b) OSŘ, ale o vyslovení právní skutečnosti (právní neúčinnosti právního úkonu) a jejích právních následků“¹⁰²

Podle nynější právní úpravy v OZ by se na první pohled mohlo zdát, že se jedná o žalobu konstitutivního charakteru. V § 589 odst. 2. je totiž stanoveno, že: „*Neúčinnost právního jednání dlužníka se zakládá rozhodnutím soudu o žalobě věřitele, kterou bylo odporováno právnímu jednání dlužníka (odpůrčí žaloba).*“ Nicméně v praxi, zejména s přihlédnutím k judikatuře týkající se této problematiky, nelze doslovně tvrdit, že otázka rozhodnutí o odpůrčí žalobě má konstitutivní charakter. Z těchto důvodů tedy nelze povahu této žaloby jednoznačně určit.¹⁰³

Povaha odpůrčí žaloby předznamenává, že rozhodnutí o ní je bezvýjimečně deklaratorní. Soud se v tomto případě musí zabývat naplněním předpokladů odpůrčího práva, dodržením prekluzivních lhůt, doručením odporu a dalším. Podoba odpůrčí žaloby může být různá, lze si ji představit žalobu určovací, kterou se bude žalobce domáhat svého odpůrčího práva či žalobu na plnění. Žalobou určovací se bude zpravidla žalobce domáhat určení svého odpůrčího práva. Žalobou na plnění bude žalobce žalovat tehdy, bude-li se domáhat například sekundárního nároku na náhradu. S deklaratorní povahou rozhodnutí o odpůrčí žalobě souvisí i to,

¹⁰² Rozsudek NS sp. zn. Cdo 1676/2012 ze dne 20.6. 2013

¹⁰³ DVOŘÁK, B., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 17

že existenci odpůrčího práva může věřitel uplatnit v jiném řízení taktéž námitkou proti žalobě.^{104,105}

Pakliže se žalobce v postavení věřitele, který byl zkrácen absolutně neplatným, nebo zdánlivým právním jednáním dovolat jeho neplatnosti, resp. zdánlivosti, má možnost podat žalobu na určení, že dlužník je vlastníkem věci, která byla předmětem převodu. Pokud by byl s touto žalobou úspěšný, rozhodnutí o této věci má v zásadě dvojitý efekt, který se projevuje v exekuci vedené na věc proti dlužníku. Jednak osvědčí vlastnické právo dlužníka, jednak je s to odvrátit případnou vylučovací žalobu. Pakliže je možné, aby bylo dosaženo nařízení exekuce i bez tohoto rozhodnutí, což umožňuje například § 323 odst. 2 OSŘ, může se v takovém případě navrhopatel domoci neplatnosti až námitkou proti vylučovací žalobě, neboť jeho naléhavý právní zájem na určovací žalobě je předmětem sporů.¹⁰⁶

2. 4. Vztah určovací žaloby a žaloby na plnění

Autorka se dále věnuje vztahu mezi žalobou na plnění a žalobou určovací. Winterová uvádí, že v určovací žalobě (konkrétně ve svém petitu) musí být jasně vymezené právo, co které žalobci náleží, či v opačném případě nenáleží.¹⁰⁷ Ze své podstaty tedy řeší otázku existence právního poměru či práva, na kterém žalobce má tzv. „naléhavý právní zájem“. „Právní zájem, který procesní právo vyžaduje i v jiných souvislostech (viz např. § 93), všeobecně znamená, že se to, k čemu právní zájem směřuje, promítne v prvním postavení nositele tohoto zájmu.“¹⁰⁸ (podrobně kapitola č. 2.). Z výše uvedeného vyplývá, že skrze určovací žalobu se

¹⁰⁴ K otázce odporu proti neplatnému právnímu jednání více Z. Pulkrábek, který uvádí že: „*Spojili se totiž s konstitutivní povahou rozsudku vyhovujícího odpůrčí žalobě (viz dále), vede k logickému závěru, že pokud je právní jednání neplatné, nelze ho již zbavovat účinků (konstituovat jeho neúčinnost)*“ PULKRÁBEK, Z., Obsah odpůrčího nároku podle občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 4, s. 43

¹⁰⁵ DVOŘÁK, B., In: GEŠKOVÁ, Katarína, ed. Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2020. s. 17

¹⁰⁶ PULKRÁBEK, Z., In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha Leges, 2014, s. 797

¹⁰⁷ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011, s. 203

¹⁰⁸ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 207

žalobce, oproti žalobě na plnění u soudu nedomáhá přiznání plnění ale toho, aby soud vyslovil, zda tu právní poměr je nebo není. Žalobcovým cílem ochrany práva tedy není reparace právních vztahů, jako je tomu u žalob na plnění, nýbrž vyjádření určení. Jedná se o podstatný rozdíl mezi nimi. „*Bude-li totiž ,výrokem soudu určen právní poměr mezi účastníky jako právně existující a platný, nebude již většinou případné plnění z něho třeba vymáhat, neboť lze předpokládat, že se účastníci podrobí povinnosti plnit dobrovolně. V tomto smyslu má žaloba určovací preventivní funkci.*“¹⁰⁹ Vycházíme tedy z myšlenky, že o určovací žalobě nemůžeme hovořit tam, kde již k porušení došlo z důvodu absence naléhavého právního zájmu. Funkce preventivní by proto ztrácela na svém významu¹¹⁰, protože žalobcovým zájmem bude primárně odstranění následků porušeného práva, tedy uplatnění žaloby na plnění.¹¹¹ Z čehož vyplývá, že žaloby se vzájemně vylučují, jelikož postavení určovacích žalob ve vztahu k žalobě na plnění jsou subsidiárním prostředkem ochrany žalobce (neplatí absolutně – viz dále). „*Je tomu tak proto, že vztah mezi nimi je vztahem prejudiciality: rozhodnutí o plnění vždy předpokládá, že si soud prejudiciálně vyřeší otázku existence právního poměru čili tutéž otázku, kterou na základě určovací žaloby řeší jako hlavní žalobní nárok. Proto také pravomocné rozhodnutí o určovací žalobě řeší závazně pro pozdější žalobu o plnění z téhož právního poměru otázku existence tohoto právního poměru; naopak to ovšem neplatí*“¹¹² Otázky existence práva či právního poměru v žalobě na plnění lze řešit jako otázky předběžné, ale nejedná se o vlastní předmět řízení.¹¹³

Může se ovšem vyskytnout i případ, kdy bude určovací žaloba užitá i za situace, že by bylo možné žalovat splnění povinností, a to zejména za situace, že převáží naléhavý právní zájem na vyřešení určité otázky do budoucna a předejití případných budoucích sporů.¹¹⁴ Dle Spáčila, který předchází tvrzení

¹⁰⁹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 206

¹¹⁰ Např. rozsudek VS v Praze ze dne 17. 10. 2012, čj. 14 Cmo 514/2011-117

¹¹¹ SPÁČIL, Jirí. In: DAVID, Ludvík. *Občanský soudní řád: komentář*. In: . Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), s. 370

¹¹² WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, s. 207

¹¹³ MOTTL, Tomáš. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář*. Kniha II. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 31

¹¹⁴ Viz rozsudek NS sp. zn. 21 Cdo 2138/2006, ze dne 3. 10. 2007; Rozsudek NS sp. zn. 3 Cdon 1338/96 ze dne 27. 3. 1997

doplňuje, je určovací žaloba přípustná, pokud by rozhodnutí bylo způsobilé vytvořit pevný základ pro právní poměry a práva účastníků sporu, v důsledku, kterého by se předešlo dalším možným žalobám na plnění.¹¹⁵ Mimo jiné Dvořák výše uvedené doplňuje možností přednostního užití určovací žaloby v situaci, kdy žaloba o splnění povinnosti dostatečně nemůže nevystihnout celý obsah a dosah sporného právního poměru či práva, a protože určovací žaloba tak činí účinněji než jiné procesní prostředky¹¹⁶. Půjde zejména o případy trvajících právních poměrů (např. nájem).¹¹⁷

Druhým problémem, či otázkou vymezení vztahu mezi žalobou na plnění a na určení spočívá v otázkách vzniku překážky litispendence (§ 83 OSŘ) a tím problém vzniku res iudicata (§ 159a odst. 4 OSŘ) žaloby na plnění pro žalobu na určení. Jinak řečeno vyvstává otázka, zda podání žaloby na plnění způsobí překážku zahájeného řízení či pro žalobu na určení věci rozhodnuté pro budoucí žalobu určovací, resp. zda rozsudek o žalobě na plnění způsobí překážku věci rozhodnuté pro budoucí žalobu určovací.¹¹⁸ Zde se názory jak v teorii, tak praxi liší.

Z pohledu části teoretiků mají tyto žaloby jiný předmět řízení a uplatňují jiný procesní nárok. Není tomu jinak ani v momentě, kdy se skutková tvrzení v obou z nich týkají stejného právního poměru či práva. Dle výše uvedeného by tedy neměla vznikat žádná z překážek uvedených v předchozím odstavci. Winterová zastává názor, že ačkoli obě žaloby řeší tutéž otázku, a aby soud mohl rozhodnout o žalobním nároku vyplývajícím z žaloby na plnění, musí prejudiciálně rozhodnout existenci právního poměru z něhož povinnost plyne, nevyváří jedna pro druhou překážku litispendence.¹¹⁹ Stejný názor zastává rovněž Dvořák.¹²⁰

¹¹⁵ SPÁČIL, Jirí. In: DAVID, Ludvík. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), s. 370

¹¹⁶ Viz např. rozsudek NS ze dne 16. 3. 1995, sp. zn. 3 Cdon 1338/1996

¹¹⁷ DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 332

¹¹⁸ DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 331

¹¹⁹ WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1979. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, s. 59

¹²⁰ Srov. DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 332

Pohled na problematiku se ovšem v soudní praxi různí. Dřívější judikatura i komentářová literatura zastávala názor překážky věci rozhodnuté pro kladnou i zápornou žalobu na určení (viz další kapitola). Příkladem může být argumentace Spáčila v komentáři k OSŘ, který na základě judikatury vyslovil názor, že: „Rozhodl-li soud nejprve o žalobě na plnění, a poté je podána žaloba na určení, judikatura dovozuje, že pravomocné rozhodnutí o žalobě na plnění představuje vždy překážku věci pravomocně rozsouzené pro žalobu na určení již z toho důvodu, že jím byla současně posouzena existence či neexistence určitého právního vztahu nebo práva, z něhož bylo žalováno o plnění.“¹²¹ Shodně argumentuje i Steiner.¹²²

J. Spáčil se s výše uvedenou myšlenkou, která byla dovozena soudobou judikaturou, ztotožňoval, ale nepovažoval za příléhavé řešení, kterým se dřívějším rozhodnutím o žalobě na plnění vytvoří překážka věci rozhodnuté pro případnou pozdější žalobu na určení.¹²³ Spáčilova úvaha i soudobá judikatura byla založena na tezi, která vylučuje existenci dvou nezávislých a vzájemně si odporujících rozhodnutí, vzešlých ze dvou samostatných řízení, kde o první z nich rozhodoval příslušný soud o žalobě na plnění a následně v pozdějším řízení rozhodoval soud o žalobě na určení. Spáčil ovšem rozporuje řešení tohoto problému. Vznik překážky věci pravomocně rozhodnuté podmiňoval naplněním dvou podmínek, a to identitou skutkového základu a identitou procesního nároku. Dodává, že v tomto případě ovšem o identitě procesního nároku nelze hovořit a dále se zaměřuje na řešení nastalé situace pomocí naléhavého právního zájmu, jakožto předpokladu úspěšnosti určovací žaloby. Naléhavý právní zájem dle jeho názoru není dán tam, kde bylo soudem pravomocně rozhodnuto o dřívější žalobě na plnění. Pokud by ovšem nastala skutečnost pravomocného odmítnutí žaloby na plnění, je pouze na konkrétním posouzení případu, zdali právní zájem žalovaného na určovací žalobě nebude dán. Tento názor se objevil již v komentáři k občanskému soudnímu řádu z roku 1950 a byl následně převzat do dalších komentářů.¹²⁴

¹²¹ SPÁČIL, Jiří. In: DAVID, Ludvík. Občanský soudní řád: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), s. 727

¹²² srov. STEINER, V. In: HANDL, Vlastimil a Josef RUBEŠ. Občanský soudní řád: komentář. Díl I. Praha: Panorama, 1985, Edice Zákony – komentáře, s. 709

¹²³ SPÁČIL, Jiří. In: DAVID, Ludvík. Občanský soudní řád: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), s. 727

¹²⁴ SPÁČIL, Jiří. Kdy rozhodnutí o žalobě na plnění vytvoří překážku věci rozhodnuté pro pozdější žalobu na určení věcného práva. Právní rozhledy. 2014, č. 17, s. 605-606.

V souvislosti s myšlenkou věci pravomocně rozsouzené pro žalobu na určení, jak je popsána výše, autorka zmiňuje usnesení Nejvyššího soudu, jež se setkalo s rozporuplnými ohlasy. Nejvyšší soud České republiky v odůvodnění tohoto usnesení uvedl, že: „*Pravomocný rozsudek o žalobě na plnění vytváří z hlediska identity předmětu řízení překážku věci rozsouzené pro řízení o žalobě na určení, zda tu právo nebo právní vztah je nebo není, vycházející z téhož skutkového základu (ze stejného skutku). Je tomu tak proto, že pravomocný rozsudek o žalobě na plnění v sobě zahrnuje (ať již výslovně nebo mlčky) kladné nebo záporné řešení otázky (ne)existence práva nebo právního vztahu, jež by měla být postavena najisto určovací žalobou a staví tedy na stejném skutkovém základě (na stejné části skutku) jako žaloba určovací.*“¹²⁵

Tento závěr Nejvyššího soudu dovozuje, že obsahem pravomocného rozsudku je i řešení otázky existence nebo neexistence práva či právního poměru, jež by mělo být předmětem žaloby určovací. Nejvyšší soud tedy ve své podstatě přiznává účinky právní moci též odůvodnění rozhodnutí, což je v přímém rozporu s dikcí zákona¹²⁶, konkrétně § 159a a také § 202 odst. 3 OSŘ, který se zabývá závazností výroku a také § 155 odst. 1 větou první OSŘ, který stanoví, že „*obsah rozhodnutí ve věci samé vysloví soud ve výroku rozsudku*“. Kromě zjevného rozporu s dikcí zákona, která je naznačena výše, je zde též nebezpečí narušení právní jistoty. Aby bylo řešení předběžné otázky závazné i pro budoucí spory, je třeba aby tato byla uvedena ve výroku rozhodnutí. Dle názoru autorky je v přímém rozporu s principem právní jistoty, aby rozhodnutí ve věci samé bylo uvedeno v odůvodnění rozhodnutí, a to navíc pouze „*mlčky*“. Spáčil polemizuje nad důsledky akceptace tohoto výkladu NS a uvádí, že by bylo nutné redefinovat subjektivní legitimaci k podání opravných prostředků, neboť pouhým odůvodněním by mohla být dotčena práva jinak úspěšného účastníka. Podle něj by rovněž nemohlo být dále udržitelné pravidlo, že odvolání jen proti odůvodnění není přípustné. Za této situace by i samotné rozlišování výrokové části rozhodnutí od ostatních ztratilo smysl.¹²⁷

¹²⁵ Usnesení NS z 12.12.2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99

¹²⁶ DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 775

¹²⁷ SPÁČIL, Jirí. Kdy rozhodnutí o žalobě na plnění netvoří překážku věci rozhodnuté pro pozdější žalobu na určení věcného práva. *Právní rozhledy*. 2014, č. 17, s. 605-606.

Pakliže by zákonodárce chtěl závazný obsah rozhodnutí vyčlenit výkladem z jeho odůvodnění, bezpochyby by tak učinil. Není tomu ovšem tak.

Výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky byl nucen reflektovat i Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí¹²⁸, kterým připustil, aby byl stav katastru nemovitostí měněn i na základě rozsudků na plnění. Důsledkem toho tedy měly katastrální úřady přihlížet i k řešení předběžné otázky v odůvodnění rozhodnutí.¹²⁹

Výše uvedené závěry byly judikaturou částečně opuštěny usnesením NS 31 Cdo 2740/2012. V této věci šlo o určení vlastnického práva k nemovitosti. Soud prvního stupně žalobu zamítl a odvolací soud pro překážku věci rozhodnuté rozhodnutí soudu prvního stupně zrušil, a to na základě odkazu na judikaturu NS s tím, že otázka vlastnického práva k pozemku byla vyřešena v jiné věci, tedy v žalobě na plnění vedené mezi týmiž účastníky, kdy byla posuzována jako otázka předběžná.¹³⁰

Nejvyšší soud České republiky v tomto případě judikoval, že: *„Je-li rozhodnutím o věci samé (jeho výrokem) ve sporu o splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva, zcela vypořádán právní vztah založený ve sporu o plnění na řešení předběžné otázky (řešení přijaté v takovém sporu vyčerpalo beze zbytku obsah předběžné otázky, ze které již /proto/ nemohou vzejít další spory o splnění povinnosti mezi týmiž účastníky), pak následnému sporu o určení, zda tu právní vztah (právní poměr) nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem, jímž má být výrokem soudního rozhodnutí znovu posouzena stejná předběžná otázka, již brání překážka věci rozsouzené (res iudicata).*

Je-li pravomocné soudní rozhodnutí o určení, zda tu právní vztah (právní poměr) nebo právo je či není, podkladem pro změnu zápisu věcného práva k majetku v příslušném veřejném seznamu, netvoří pravomocné soudní rozhodnutí ve sporu o plody, užitky a požitky z takového majetku nebo ve sporu o vyklizení takového majetku (jde-li o nemovitou věc) překážku věci pravomocně rozhodnuté (res

¹²⁸ rozsudek NSS ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 1 Aps 3/2012

¹²⁹ SPÁČIL, Jirí. Kdy rozhodnutí o žalobě na plnění netvoří překážku věci rozhodnuté pro pozdější žalobu na určení věcného práva. Právní rozhledy. 2014, č. 17, s. 605-606.

¹³⁰ DOBROVOLNÁ, Eva. Rozsudek o žalobě na plnění a překážka věci rozhodnuté pro žalobu na určení věcného práva. Soudní rozhledy. 2014, roč. 20, č. 9, s. 315

*iudicata) pro následný spor o určení, zda tu právní vztah (právní poměr) nebo právo k majetku je či není.*¹³¹

Tedy v případě, že by byl rozhodnutím zcela vypořádán právní poměr je Nejvyšší soud toho názoru, že zde vznikne překážka věci rozhodnuté.¹³² Toto rozhodnutí ovšem nijak nezpochybňuje základní myšlenky uvedené v 20 Cdo 2931/99, pouze činí výjimku pro případy vlastnického práva k nemovitostem evidovaným ve veřejných seznamech.

Nezbývá než doufat, že v budoucnu bude problematika litispendence a žaloby určovací či na plnění postavena na jisto, a především v souladu se základními zásadami civilního procesu.

S problematikou překážky litispendence a res iudicata souvisí institut tzv. předžalobního žalobního návrhu, někdy také nazývaným jako mezitímní návrh určovací. Tento institut není pro český (či československý) právní řád ničím neznámým, znal jej již zákon č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947. Byl upraven v § 236 a 259 odst. 2. Tento návrh umožňoval navrhovateli v řízení o žalobě na plnění rozšířit účinky právní moci na otázky existence či neexistence právního poměru z něhož plnění, jež se navrhovatel domáhá, vychází.¹³³

Naproti tomu panuje obecná shoda na tom, že rozhodnutím o určovací žalobě se závazně řeší taktéž předběžná otázka pro řízení o žalobě na plnění, a to v případě, že se obě žaloby týkají shodného právního poměru či práva. Zamítnutí kladné určovací žaloby, a to z věcných důvodů, má za následek negativní vyřešení otázky existence právního poměru či práva pro případnou budoucí žalobu na určení. Naproti tomu, zamítnutí záporné určovací žaloby taktéž z věcných důvodů má za následek, že je postavena na jisto existence práva i pro případný spor na plnění. Pakliže vyhoví soud žalobě na určení a ve svém rozhodnutí

¹³¹ usnesení NS ze dne 25.06.2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012

¹³² DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 332

¹³³ DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 775

stanoví, že žalovaný není vlastníkem věci, neznamená to, že by tím bylo závazně určeno vlastnictví žalobce k předmětné věci.¹³⁴

Autorka závěrem odkazuje též na německou úpravu, která problematice vzájemného vztahu žaloby určovací (*Festschellungsklage*) a žaloby na plnění věnuje také značnou pozornost. Žaloba na plnění dle německé úpravy (§ 257- 259 Zivilprozessordnung) nebrání žalobě určovací pouze ve vymezených případech, a to pokud se jedná o věc, která by svým obsahem přesahovala rámec žalob na plnění nebo by tak zabránila kumulaci žalob či je jinak vyžadována z důvodu hospodárnosti řízení.¹³⁵ Vzájemná žaloba určovací spočívá v tom, že až do skončení ústního jednání, při němž se vydává rozsudek, může žalobce rozšířením žaloby a žalovaný podáním vzájemné žaloby navrhnout, aby právní vztah, který se stal v průběhu řízení sporným a na jehož existenci nebo neexistenci závisí rozhodnutí sporu o právo zcela nebo zčásti, byl určen soudním rozhodnutím.¹³⁶

¹³⁴ DVORÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář, s. 332

¹³⁵ ROSENBERG, L., SCHWAB, K., H., GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht* [online]. 18. Auflage. München: C. H. Beck, 2018 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://ebibliothek.beck.de/Bcid/Y-400-W-RoSchGoHdbZPO>

¹³⁶ BUNDESMINISTERIUM DER JUSTIZ. Zivilprozessordnung [online]. In: [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html>

3. Určovací žaloby upravené zvláštními zákony

3. 1. Žaloba o neplatnosti rozvázání pracovního poměru

Žaloba o neplatnosti rozvázání pracovního poměru je jediným způsobem, kterým se strany sporu mohou domoci neplatnosti rozvázání pracovního poměru výpovědí, okamžitým zrušením, zrušením ve zkušební době nebo dohodou. Aby se soud mohl návrhem zabývat, musí strany sporu, respektive jedna z nich, učinit v této věci návrh, a to nejpozději ve lhůtě dvou měsíců, jejíž běh počíná běžet ode dne, kdy měl předmětný pracovněprávní poměr skončit některým z výše uvedených způsobů rozvázání. Jedná se o lhůtu propadnou. Byla-li tedy žaloba podána opožděně, soud ji zamítne, i kdyby šlo skutečně o neplatný právní úkon.¹³⁷

Výše uvedené závěry dovozuje i judikatura, a to konkrétně ve svém rozhodnutí 21 Cdo 131/2003: *„Chce-li zaměstnanec nebo zaměstnavatel dosáhnout toho, aby nenastaly právní účinky vyplývající z právního úkonu o rozvázání pracovního poměru, musí podat žalobu o určení jeho neplatnosti nejpozději ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončit tímto rozvázáním. Byla-li žaloba podána opožděně, soud ji zamítne, i kdyby šlo skutečně o neplatný právní úkon.“*

Žaloba o určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru je upravena § 80 OSŘ. Jak již bylo uvedeno výše, důležitým aspektem a podmínkou úspěšného domáhání se nároku za pomoci určovací žaloby je existence naléhavého právního zájmu. V tomto konkrétním případě ovšem není třeba existenci naléhavého právního zájmu prokazovat.¹³⁸ Z dikce ustanovení § 72 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, existence naléhavého právního zájmu vyplývá: *„Neplatnost rozvázání pracovního poměru výpovědí, okamžitým zrušením, zrušením ve zkušební době nebo dohodou*

¹³⁷ rozsudek NS ČR sp. zn. 21 Cdo 131/2003, ze dne 20.5.2003

¹³⁸ KOTTNAUER, A.,; In: GOGOVÁ, R., GRITZEROVÁ, K., HOCHMAN, J., KOTTNAUER, A., a ÚLEHOVÁ, H.,. Zákoník práce: komentář s judikaturou: podle stavu k 1. lednu 2012, včetně novely účinné k 1. dubnu 2012 [online].

může jak zaměstnavatel, tak i zaměstnanec uplatnit u soudu nejpozději ve lhůtě 2 měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončit tímto rozvázáním.“

Otázku, jež je předmětem této žaloby soud není oprávněn zkoumat, jakožto otázku předběžnou, aniž by byla podána žaloba na neplatnost tohoto právního úkonu, pakliže by tato potřeba nastala.¹³⁹

Ačkoli by se mohlo na první pohled zdát, že bude muset žalobce prokazovat v řízení naléhavý právní zájem, jako je tomu u obecné určovací žaloby, není tomu tak. Naléhavý právní zájem žalobce na podání této žaloby vyplývá z § 72 ZP, a proto není třeba jeho existenci prokazovat.¹⁴⁰

Otázka neplatnosti rozvázání pracovního poměru patří výlučně do kompetence soudu. Z komentářové literatury k ustanovení 72 ZP vyplývá, že soud není otázkou neplatnosti rozvázání pracovního poměru posuzovat jakožto předběžnou otázku, pokud nebyla podána žaloba na neplatnost napadeného právního úkonu.¹⁴¹

V praxi ovšem nastala situace, kdy se žalobou domáhal navrhovatel určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru, se kterým ředitel společnosti v rozporu se zákoníkem práce rozvázal pracovní poměr tak, že zaměstnanec "je zbaven pověření řídit ekonomický útvar". Soud v tomto případě judikoval, že za předpokladu existence naléhavého právního zájmu dle § 80 písm. c) OSŘ může být tato otázka v jiném řízení posuzována jako předběžná.¹⁴²

Na základě žaloby o určení, že pracovní poměr trvá, nelze posuzovat otázku platnosti rozvázání pracovního poměru; soud se v řízení omezí toliko na zjištění, zda existuje úkon způsobilý být ve smyslu ustanovení § 42 odst. 1 ZP (podle platné právní úpravy § 48 odst. 1 ZP) důvodem k rozvázání pracovního poměru.¹⁴³

¹³⁹ tamtéž

¹⁴⁰ tamtéž

¹⁴¹ tamtéž; rozsudek NS ČR sp. zn. 21 Cdo 131/2003, ze dne 20.5.2003

¹⁴² tamtéž

¹⁴³ rozsudek NS ČR, sp. zn. 1618/2000, ze dne 29. 8. 2001

Rozvázal-li pracovní poměr mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem někdo, kdo nebyl účastníkem (smluvní stranou) tohoto právního vztahu, může se zaměstnanec (zaměstnavatel) žalobou podle § 80 OSŘ domáhat, aby bylo určeno, že toto rozvázání pracovního poměru je neplatné, má-li na takovém určení naléhavý právní zájem. Podání této žaloby není omezeno žádnou lhůtou. Není-li taková žaloba podána, lze se otázkou platnosti rozvazovacího úkonu – na rozdíl od případu, kdy ve lhůtě uvedené v § 64 PZP (podle platné právní úpravy § 72 ZP) nebyla uplatněna u soudu neplatnost rozvázání pracovního poměru provedeného některým z jeho účastníků – zabývat v jiném sporu jako otázkou předběžnou.¹⁴⁴

V souladu s § 72 zákoníku práce mohou jak zaměstnavatel, tak i zaměstnanec uplatnit u soudu neplatnost rozvázání pracovního poměru výpovědí, okamžitým zrušením, zrušením ve zkušební době nebo dohodou nejpozději ve lhůtě 2 měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončit tímto rozvázáním. Jde o žalobu určovací (žaloba na určení, že výpověď / okamžité zrušení / zrušení ve zkušební době / dohoda je neplatná), kterou ale výslovně předpokládá zákoník práce, a tudíž není nutné dokládat naléhavý právní zájem.¹⁴⁵

Žaloba na neplatnost rozvázání pracovního poměru je tzv. zákonnou určovací žalobou, tedy takovou žalobou, u níž je dán naléhavý právní zájem ex lege a není třeba třeba ho tvrdit ani prokazovat.¹⁴⁶

Neplatnost rozvázání pracovního poměru výpovědí, okamžitým zrušením, zrušením ve zkušební době nebo dohodou uplatňují zaměstnavatel a zaměstnanec ve smyslu § 72 žalobou, kterou se domáhají určení, že je neplatné konkrétní, přesně označené pracovněprávní jednání, na základě kterého má skončit pracovní poměr smluvních stran základních pracovněprávních vztahů, například že je neplatná výpověď z pracovního poměru, kterou žalujícímu zaměstnanci dal žalovaný zaměstnavatel dopisem ze dne 15. 2. 2012, že je neplatná dohoda o rozvázání pracovního poměru, kterou účastníci uzavřeli dne 14. 3. 2012, že je neplatné zrušení

¹⁴⁴ Rozsudek NS ČR sp. zn. 21 Cdo 487/1999 ze dne 3. 6. 1999

¹⁴⁵ NÁHLÍKOVÁ KALETOVÁ, Romana. Do kdy lze napadnout neplatné rozvázání pracovního poměru?. Právní prostor [online]. 2019, 16. 6. 2019 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/pracovni-pravo/do-kdy-lze-napadnout-neplatne-roz vazani-pracovniho-pomeru?amp=1>

¹⁴⁶ Srov. DAVID, L. Některé procesní aspekty žalob podle § 64 ZPr. Právní rozhledy. 1999, č. 4, s. 196.

pracovního poměru ve zkušební době, které žalovaný zaměstnanec dal žalujícímu zaměstnavateli dopisem ze dne 14. 4. 2012, apod.¹⁴⁷

V souladu s § 72 není žaloba požadující jiné určení, jako například určení, že „není dán“ výpovědní důvod podle § 52 písm. c), obsažený ve výpovědi žalovaného zaměstnavatele ze dne 21. 2. 2012, nebo důvod okamžitého zrušení pracovního poměru podle § 55 odst. 1 písm. b), obsažený v dopise žalovaného zaměstnavatele ze dne 30. 3. 2012, popřípadě určení, že pracovní poměr účastníků dále trvá, které pojmově předpokládá, že neplatnost rozvázání pracovního poměru nebude řešena rozhodnutím soudu (v jeho výroku), ale jen posuzována jako otázka předběžná. Žaloby, požadující taková (a jim podobná) jiná určení než určení neplatnosti konkrétního pracovněprávního jednání o rozvázání pracovního poměru, se posuzují jako žaloby o určení ve smyslu § 80 OSŘ a rozhodnutí vydaná na jejich základě nemají (nemohou mít) za následek určení neplatnosti výpovědi, okamžitého zrušení, zrušení ve zkušební době nebo dohody, i kdyby jim soud (snad) pravomocně vyhověl.¹⁴⁸

Je nezbytné, aby žaloba o určení neplatnosti výpovědi, okamžitého zrušení, zrušení ve zkušební době nebo dohody měla náležitosti dle § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 OSŘ. Věcně příslušným k podání takovéto žaloby je soud okresní. Pakliže je žalobcem zaměstnavatel a návrh směřuje vůči zaměstnanci, je místě příslušným soud, v jehož obvodu má zaměstnanec bydliště. Pakliže zaměstnanec bydliště nemá, je je místě příslušným soud, v jehož obvodu se zaměstnanec zdržuje či v jehož obvodu má stálé pracoviště.¹⁴⁹

Obsahem žalobního návrhu, jímž se žalobce domáhá, určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru bez dalšího není dovolání se relativní neplatnosti takového rozvázání pracovního poměru, i kdyby v jejím odůvodnění žalobce vyjadřoval svůj nesouhlas s tímto pracovněprávním jednáním. Vyplývá-li ovšem z obsahu tohoto žalobního návrhu, že uplatnil neplatnost napadeného pracovněprávního jednání a že označil vadu, která relativní neplatnost pracovněprávního jednání způsobila, je

¹⁴⁷ DRÁPAL, L., NOVOTNÝ, Z., In: BĚLINA, Miroslav. Zákoník práce: komentář. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Velké komentáře. s. 435–445

¹⁴⁸ tamtéž

¹⁴⁹ tamtéž

obsahem žalobního návrhu i dovolání se relativní neplatnosti takového jednání. Drápal dále uvádí, že „účinky dovolání se relativní neplatnosti nenastávají v tomto případě doručením žaloby soudu, ale teprve dnem, v němž byla žaloba doručena žalované druhé straně pracovního poměru nebo kdy se o takto uplatněné námitce relativní neplatnosti za řízení jinak dozvěděla.“¹⁵⁰

3. 3. Určovací žaloba jako prostředek ochrany dědických nároků

Žaloba dle § 189 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních

Žalobu dle § 189 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních můžeme charakterizovat jako nástroj oprávněného dědice, se kterým ovšem nebylo v dědickém řízení jakožto s dědicem jednáno, domáhat se práv k pozůstalosti.

V praxi se lze setkat s případy, kdy dojde k nesprávnému určení okruhu dědiců, které posléze vyjde najevo, například nalezením dosud neznámého pořízení pro případ smrti nebo zjištění dědické nezpůsobilosti jednoho z dědiců. Na tuto situaci, kdy se oprávněnému dědici dědictví nedostalo, pamatovalo již staré římské právo. Oprávněný dědic se svého práva domáhal pomocí tzv. *hereditatis petitio*. Určení tohoto oprávněného dědice je odvislé od existence dědického titulu a na jeho způsobilosti dědictví nabýt.

Oprávněný dědic, kterému nebylo potvrzeno nabytí dědictví, má možnost domáhat se právní ochrany dle ustanovení § 189 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních, které stanovuje, že: „*Tomu, kdo nebyl účastníkem jako dědic v době vydání rozhodnutí o pozůstalosti, nebrání právní moc rozhodnutí o pozůstalosti v tom, aby se svého práva k pozůstalosti domáhal žalobou.*“ Výše uvedené se týká osob, které se nepřihlásily ve stanovené lhůtě dle § 166 z.ř.s., tedy byly vyrozuměny o svém dědickém právu vyhláškou, neboť jejich pobyt byl neznámý, nebo těch, kteří nebyli vyrozuměni vůbec dle § 167.¹⁵¹

¹⁵⁰ tamtéž

¹⁵¹ PLAŠIL, F., TALANDOVÁ, I., TALANDA, A., Žaloba oprávněného dědice. Advokátní deník [online]. 3. 3. 2020 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/03/03/zaloba-opravneneho-dedice/>

Této problematice se věnuje Nejvyšší soud ve svém judikátu 22 Cdo 1826/2004: „Ani jediný dědic se nemůže s úspěchem domáhat žalobou podle § 80 písm. c) o. s. ř. určení, že je vlastníkem věci náležící do dědictví, pokud tato věc nebyla předmětem řízení o dědictví a nebylo ohledně ní jedinému dědici potvrzeno nabytí vlastnictví. Mimo řízení o dědictví nelze deklaratorním rozhodnutím určit, že dědic je vlastníkem věci náležící do dědictví. Spor o tom, zda součástí dědictví po zůstaviteli je určitá věc, se v občanském soudním řízení typově řeší právě žalobou na určení, že zůstavitel byl ke dni svého úmrtí vlastníkem věci.“

V literatuře se objevují odlišné názory na povahu žaloby dle § 189 odst. 2 z.ř.s. a není tedy zcela jasné, zda se jedná o zvláštní dědickou žalobu (výše zmíněná hereditatis petitio), žalobu na vydání movitých věcí nebo vyklizení nemovitých věcí, žalobu na určení vlastnického práva, nebo žalobu na obnovu řízení.¹⁵²

Nejdříve se bude autorka zabývat žalobou na vydání movitých nebo vyklizení nemovitých věcí. Pokud by takovou žalobu podával oprávněný dědic, který má být dědicem jediným, domáhal by se touto žalobou vydání všech věcí, které jsou součástí pozůstalosti. Za těchto okolností se použití této žaloby jeví jako vhodné. Problém ovšem nastává v okamžiku, pokud by navrhovatel nebyl dědicem jediným a kromě něj, by byl ještě další, či dokonce několik dědiců. Lze si jen těžko představit žalobní petit, jímž by se navrhovatel domáhal vydání 1/6 jízdního kola.¹⁵³

V případě žaloby na určení vlastnického práva musí být v žalobním návrhu vymezeny konkrétní věci z pozůstalosti, kterých se navrhovatel domáhá. Takováto žaloba je pouze přípustná v případě, že by pozůstalost byla tvořena penězi, neboť není možné libovolné zvolení věcí z pozůstalosti, kterých by se navrhovatel domáhal. Dle názoru Šešiny se žaloba na vydání bezdůvodného obohacení dala využít pro případy vydání at' už dědictví celého, či jeho podílu navrhovateli.¹⁵⁴

¹⁵² PLAŠIL, F., TALANDOVÁ, I., TALANDA, A., Žaloba oprávněného dědice. Advokátní deník [online]. 3. 3. 2020 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/03/03/zaloba-opravneneho-dedice/>

¹⁵³ Tamtéž

¹⁵⁴ ŠEŠINA, M., In: ŠVESTKA, Jiří., a kol., *Občanský zákoník: komentář. 2., Svazek IV, (§ 1475–1720)*. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), s. 677

Ovšem v případě žaloby na vydání či vyklizení, na určení ani na vydání bezdůvodného obohacení nemůže mít výsledek sporu vliv na rozhodnutí o dědictví dle § 185 z.ř.s. neboť jediným důvodem pro jeho zrušení je to, ukáže-li se, že zůstavitel žije dle § 191 z.ř.s. Tedy by případně mohlo dojít k situaci, kdyby se žalobce svým návrhem skutečně domohl věcí z pozůstalosti, bude i nadále existovat rozhodnutí o dědictví.¹⁵⁵

Zajímavým názorem, se který se ztotožňuje Šešina, je posuzování žaloby dle § 189 odst. 2 z. ř. s. jako výše zmíněnou římskoprávní žalobu *hereditatis petitio*. Dikce výše uvedeného ustanovení "*tomu, kdo nebyl účastníkem jako dědic v době vydání rozhodnutí o pozůstalosti, nebrání právní moc rozhodnutí o pozůstalosti v tom, aby se svého práva k pozůstalosti domáhal žalobou*" jednoznačně stanovuje, že oprávněný dědic může uplatnit své právo k pozůstalosti žalobou, tedy nikoli k součástí pozůstalosti či k zůstavitelovu majetku, což ostatně potvrzuje i komentářová literatura k tomuto ustanovení, když říká, že účelem této žaloby je „umožnit oprávněnému dědici, aby se domáhal vydání celé pozůstalosti nebo její části“ Tento postup by byl taktéž v rozporu se zásadou univerzální sukcese, jakožto jednoho ze základních pilířů dědického práva.¹⁵⁶

S ohledem na výše uvedené se tedy jeví jako nejvhodnější řešení žalovat dle § 189 odst. 2 z. ř. s. na určení dědického práva či na povinnost vydat pozůstalost nebo podíl na pozůstalosti v souladu s dikcí tohoto ustanovení. Následně by k této žalobě přistoupil petit kumulativní, který by zněl na určení vlastnického práva a vyklizení věcí či na vydání konkrétních věcí.¹⁵⁷

Zjišťování práva nepominutelného dědice na povinný díl

Pakliže je rozporována platnost vydědění a dojde ke skutkovému sporu, jehož předmětem je právo na povinný díl, je nepominutelný dědic oprávněn domáhat se svého práva žalobou ve sporném řízení. Pakliže tohoto svého práva nepominutelný

¹⁵⁵ PLAŠIL, F., TALANDOVÁ, I., TALANDA, A., Žaloba oprávněného dědice. *Advokátní deník* [online]. 3. 3. 2020 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/03/03/zaloba-opravneneho-dedice/>

¹⁵⁶ ŠEŠINA, M., In: ŠVESTKA, Jiří., a kol., *Občanský zákoník: komentář. 2., Svazek IV, (§ 1475–1720)*. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), s. 683

¹⁵⁷ PLAŠIL, F., TALANDOVÁ, I., TALANDA, A., Žaloba oprávněného dědice. *Advokátní deník* [online]. 3. 3. 2020 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/03/03/zaloba-opravneneho-dedice/>

dědic nevyužije, nebude s ním již v řízení o pozůstalosti jednáno. V případě, že tento nepominutelný dědic žalobu podá, soud tuto otázku týkající se platnosti vydědění posoudí, jakožto otázku předběžnou z čehož vyplývá, že pozůstalostní soud řízení přeruší do doby rozhodnutí o této otázce. Nepominutelný dědic se tedy bude domáhat určovací žalobou určení, že má právo na povinný díl z pozůstalosti. Bude-li žaloba úspěšná, dojde k vypořádání povinného dílu v rámci řízení o pozůstalosti při rozhodnutí o dědictví, nicméně pokud se nepominutelný dědic určovací žalobou svého práva nedomůže (žaloba bude zamítnuta), soud s ním již v řízení o pozůstalosti jednat nebude.¹⁵⁸

Při posuzování naléhavého právního zájmu nepominutelného dědice na určovací žalobě je třeba zkoumat, v jakém časovém úseku byla žaloba podána. Pakliže by byla žaloba podána před pravomocným ukončením řízení o pozůstalosti za současného trvání na tom, aby byl jeho podíl vypořádán v souladu s § 185 odst. 3 písm. b) z. ř. s., tedy byl vypořádán v rozhodnutí o dědictví, naléhavý právní zájem na určovací žalobě v tomto případě dán je. Pakliže ovšem podává žalobu po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti, kterého nebyl účastníkem, naléhavý právní zájem na určovací žalobě zde dán není a nepominutelný dědic se může domáhat svého práva za pomoci žaloby na plnění povinného dílu.¹⁵⁹

3. 4. Žaloba na určení hranic mezi pozemky

Jedná se o římský institut „*Actio finium regundorum*“, jinak je také označován jako „mezní žaloba“.

S přijetím nového občanského zákoníku byla v jeho § 1028 zakotvena úprava řešení sporných hranic pozemků.¹⁶⁰ Spory mezi sousedy o hranice pozemků dle tohoto

¹⁵⁸ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka [online]. Praha: Leges, 2019 [cit. 2022-03-31]. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-345-2. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/12/656/1/2?vtextu=praktick%C3%A1%20p%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka#lema0>

¹⁵⁹ tamtéž

¹⁶⁰ § 1028 OZ: „*Jsou-li hranice mezi pozemky neznatelné nebo pochybné, má každý soused právo požadovat, aby je soud určil podle poslední pokojné držby. Nelze-li ji zjistit, určí soud hranici podle slušného uvážení.*“

ustanovení řeší soud na základě návrhu jednoho z nich. Základním předpokladem pro podání návrhu je to, že hranice pozemků jsou neznatelné, tedy že ohraničení pozemků bylo odstraněno či je pochybné. Příkladem pochybné hranice mezi pozemky může být pohyb půdy v důsledku živelné katastrofy, zejména záplav.¹⁶¹

Ve výše uvedených případech bude pro soud při jeho rozhodování hlavním faktorem tzv. poslední pokojná držba, kterou rozumíme držbu pozemku v takovém rozsahu, který byl oběma stranami respektován před tím, než k pochybnostem o hranici došlo. Ustanovení občanského zákoníku rovněž počítá s možností, že za pomoci posledního pokojného stavu hranice nebude možné určit. V tomto případě má soud přistoupit k určení hranic dle „*slušného uvážení*“.¹⁶²

V případě domáhání se určení hranic mezi pozemky, bude pro navrhovatele klíčová formulace žalobního návrhu, neboť výše uvedené ustanovení občanského zákoníku stanovilo možnost stanovit neznatelné nebo pochybné hranice pozemků podle kritéria poslední pokojné držby či slušného uvážení ale zároveň zůstala zachována možnost, žalovat na určení vlastnického práva, je-li hranice pozemků mezi účastníky řízení subjektivně sporná. Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi judikoval, že stěžejním kritériem při posouzení přístupu k řízením o určení sporné hranice mezi pozemky je posouzení povahy spornosti této hranice.¹⁶³

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 22 Cdo 4071/2016 tato kritéria konkretizoval takto: „*žaloba na „určení sporné hranice“ mezi pozemky, o které žalobce tvrdí, že ji lze objektivně zjistit, avšak existuje spor o její průběh mezi účastníky řízení, je jen zvláštním případem žaloby na určení vlastnického práva žalobce; soud za použití pravidel pro dokazování ve sporném řízení zkoumá, kudy vede sporná hranice, a pokud zjistí, že žalobcova tvrzení jsou správná, žalobě vyhoví, jinak ji*

¹⁶¹ DVOŘÁK, J., Srbová, A., In: *Občanský zákoník: komentář [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014 [cit. 2022-03-31]. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-546-7. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11468/1/2#pa_1028*

¹⁶² Spáčil, J., KRÁLÍK, M., a kol, In: SPÁČIL, J., KRÁLÍK, M., A KOL. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020-. Velké komentáře, s 190–197

¹⁶³ Mokrenová, L., „Sousedský“ spor o hranici mezi pozemky. *Epravo.cz [online]. 21. 11. 2018 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/sousedsky-spor-o-hranici-mezi-pozemky-108425.html>*

zamítne. V případě, že žalobce svá tvrzení ohledně průběhu hranice neprokáže, soud nemůže bez změny žaloby hranici určit podle poslední držby či podle svého uvážení, ale musí žalobu zamítnout. Jde o řízení o vydání deklaratorního rozhodnutí, jehož smyslem je určení skutečných hmotněprávních vztahů tak, jak byly zjištěny ke dni vyhlášení rozhodnutí soudu.“ a naopak „žaloba podle § 1028 o. z. se opírá o tvrzení, že skutečný průběh hranice nelze zjistit a žádá se o její nové vymezení či stanovení. Nelze pochopitelně vyloučit situaci, kdy se žalobce v řízení na základě vývoje dokazování rozhodne pro změnu žaloby z původního požadavku na určení subjektivně sporné hranice mezi pozemky na její nové stanovení. Pro takový případ bude nutné postupovat podle § 95 o. s. ř., neboť každá z uvedených žalob se opírá o jiný skutkový stav a o jiné zákonné ustanovení.“¹⁶⁴

Naléhavý právní zájem na žalobě na určení hranic mezi pozemky je dán tam, kde mezi vlastníky sousedních pozemků dochází k nesrovnalostem ohledně hranic jejich pozemků.¹⁶⁵ Judikurní praxe dovodila, že v případě určení hranice pozemku, je vhodnou žaloba o určení vlastnictví ke konkrétnímu pozemku, který je vymezen geometrickým plánem. Pakliže bude žalobce úspěšný a soud vymezí hranice žalobcova pozemku dle připojeného geometrického plánu, bude se v tomto případě jednat v podstatě o určení právní skutečnosti spočívající v průběhu hranice. Stejně tak určení hranice je nepřímým vymezením vlastnického práva účastníků sporu. Řešení sporů týkajících se hranic pozemků za použití geometrického plánu tak, jak je naznačeno výše, je předmětem odborných diskuzí. Předmětem sporu je to, že tento postup vede k objasnění jiného problému, než o který ve skutečnosti jde, nehledě ke skutečnosti, že geometrický plán vyhotovený pro účely tohoto řízení může vzhledem k nejasnosti dřívější hranice trpět vadami či nepřesnostmi.¹⁶⁶

S tímto problémem se Baudyš vypořádává tak, že navrhuje, aby žalobce ve svém návrhu požádal o určení průběhu sporné hranice, aniž by došlo k vyhotovení

¹⁶⁴ Žaloba podle § 1028 o.z. vs. žaloba na určení vlastnického práva. *Profiprávo.cz* [online]. 8.3.2017 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: https://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=11&id_article=259690&csum=55b5e527

¹⁶⁵ rozsudek NS ČR sp. zn. 22 Cdo 1908/2000, ze dne 30. 5. 2002

¹⁶⁶ KOSTÍK, R., *Zákonné žaloby určovacího charakteru. Právní rozhledy*. 2008. roč. 16, č. 17

geometrického plánu, k jeho vyhotovení by došlo až poté, co by soud průběh hranice určil. Následně vyhotovený geometrický plán by poté zobrazil případné rozdíly mezi dosavadním zobrazením průběhu nejisté hranice v katastrální mapě a jejím autoritativně určeným novým průběhem v terénu.¹⁶⁷

V rozsudku 10 Cdo 592/2002 soud ovšem dospěl k názoru, že v tomto případě není naplněn naléhavý právní zájem žalobce na určení správného průběhu hranice, neboť pokud by soud návrhu vyhověl, listina tento návrh obsahující by nepředstavovala základ pro zápis do katastru nemovitostí či pro provedení nějaké opravy v evidenčních údajích tohoto informačního souboru.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Baudyš, P. K naléhavému právnímu zájmu na určení vlastnické hranice pozemku. Soudní rozhledy, 2003, č. 11, s. 120-122

¹⁶⁸ tamtéž

4. Komparace právní úpravy určovací žaloby se zahraniční právní úpravou

4. 1. Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Základní funkce a účel určovací žaloby jsou shodné. I v systému angloamerické právní kultury slouží určovací žaloba především k odstranění nejistoty v právních vztazích či předcházení soudních sporů.

V doktríně Spojeného království jsou určovací žaloby (declaratory relief) charakterizovány obdobně, a to jako: „*rozsudek soudu, který vymezuje práva stran týkající se předložené právní otázky. Deklaratorní rozsudky se od ostatních rozsudků liší tím, že nenařizují straně, aby podnikla nějaké kroky, ani nepřiznávají žádnou náhradu škody za porušení práva*“.¹⁶⁹

Co se týče překážky res iudicata, tento účinek rozsudky o určovací žalobě nemají, pokud je v pozdějším řízení vymezen jiný předmět, než o kterém bylo rozhodnuto v rámci deklaratorní žaloby. Druhou podmínkou je, že se žalobce kromě vydání deklaratorního rozhodnutí domáhal i jiného nároku, například na vydání soudního příkazu.¹⁷⁰

Současným základem projednávání určovacích žalob je část 40.20 Civil Procedure Rules, která stanoví, že: "*soud může vydat závazné určení bez ohledu na to, zda je uplatněn i jiný žalobní návrh.*"

Limity této pravomoci byly dovozeny judikaturou. Jedním z limitů je, že soud nebude odpovídat na hypotetické otázky, což bylo v rozsudku ve věci Nokia Corporation v. InterDigital Technology Corporation [2007] EWHC 3077 (Pat)

¹⁶⁹ *Negative declaratory relief: what is it and when may it be granted?* [online]. 22. 9. 2020 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.harneys.com/our-blogs/offshore-litigation/negative-declaratory-relief-what-is-it-and-when-may-it-be-granted/>

¹⁷⁰ tamtéž

názorně popsáno jako "*právní ekvivalent křiku v prázdné místnosti*". V takovém případě soud žalobu odmítne.¹⁷¹

Judikatura dále v případě u *EC Court of appeal* ve věci *Greunier* možnost použití určovacího návrhu v případě, kdy je žalobce vystaven požadavku nebo mu hrozí soudní spor. *EC Court of appeal* používá v tomto případě další barvitě slovní vyjádření naléhavého právního zájmu a to "*mrak*", který ohrožující klid, svobodu nebo finanční zájmy žalobce.¹⁷²

Ustálená dosavadní britská judikatorní praxe připouštěla negativní určení pouze za předpokladu, že se bude opírat o zvláštní zákonné ustanovení. Takovým zvláštním předpisem je například patentový zákon. To se však změnilo s příchodem nového milénia. V roce 2000 *Court of Appeal* stanovil, že soud má pravomoc vydávat autoritativně rozhodnout rozhodnutí, o pozitivním i negativním určení, i když žádný jiný žalobní nárok žalobce neuplatňuje.¹⁷³

Základním kamenem pro negativní určení je hledisko užitečnosti. Podmínky negativního určení byly v nedávné době v praxi předmětem úvah u *English Commercial Court* ve věci *BNP Paribas SA* proti *TRM*. Zde bylo soudem dovozeno, že Použití negativních určení by mělo být pečlivě zkoumáno a jejich použití by mělo být zamítnuto, pokud neslouží žádnému užitečnému účelu. Náprava je diskreční. Hlavním účelem je učinit zadost spravedlnosti pro obě strany. Soud musí zvážit, zda je poskytnutí deklaratorního prostředku nejúčinnějším způsobem řešení otázek. Měly by být zváženy alternativy. Soudní dvůr se nebude zabývat čistě hypotetickými otázkami. Mezi stranami musí existovat skutečný a aktuální spor.¹⁷⁴

Vzhledem k zeměpisnému a historickému vývoji Velké Británie, se můžeme setkat s určovací žalobou i v exotických destinacích, které bývají často útočištěm pro offshorové obchodní korporace, jako jsou Britské Panenské ostrovy či Kajmánské ostrovy. Pravomoc soudů k vydání určovacího rozhodnutí i na půdě těchto

¹⁷¹ tamtéž

¹⁷² tamtéž

¹⁷³ tamtéž

¹⁷⁴ tamtéž

exotických teritorií byla dovozena rozhodnutím *Eastern Caribbean Court of Appeal* ve věci Greunier proti Greunier.¹⁷⁵

4. 2. Spojené státy americké

Ve spojených státech se určovací žalobou rozumí rozhodnutí soudu, v němž jsou uvedena práva stran, aniž by bylo nařízeno nějaké konkrétní jednání nebo vyčísleno přiznání náhrady škody. Pokud strana žádá o deklaratorní rozhodnutí, žádá o oficiální prohlášení o stavu daného sporu. Navíc jde o to, že vyřešení deklarovaných práv všech zúčastněných stran snad zabrání další eskalaci sporu nebo dokonce dalšímu soudnímu sporu.¹⁷⁶

Zajímavé je, že v americké praxi se lze domáhat i soudního výkladu smlouvy za účelem určení práv a povinností. Dalším příkladem je možnost, kdy se pojištěnec domáhá konkrétního určení svých práv a povinností týkajících se pojistného krytí podle konkrétní pojistné smlouvy.¹⁷⁷

¹⁷⁵ tamtéž

¹⁷⁶ Declaratory Relief. Legal Information Institute [online]. 2020 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/wex/declaratory_relief

¹⁷⁷ tamtéž

Závěr

Autorka se v první řadě v diplomové práci soustředila na komplexní a ucelený výklad o určovací žalobě. Za cíl si kladla hlubší rozebrání problematiky určovací žaloby. V práci věnovala pozornost jak soudní judikatuře a rozhodovací praxi soudů při řešení sporů plynoucích z nároku na určení práva či právního poměru tak také teoretickým tezím a názorům k jednotlivým aspektům procesního institutu určovací žaloby. Autorka dále pro detailnější a co možná nejpřesnější uchopení podstaty obsahu a dosahu určovací žaloby, čerpala autorka též ze zahraniční právní literatury či právních předpisů.

Z výše uvedeného vychází, že při psaní práce autorka získané poznatky, nabyté studiem tématu, zpracovávala komparační metodou.

Případným rozšířením diplomové práce by mohlo být obecné pojednání o žalobním právu kde by právě zahraniční právní prameny, zejména tak německé či rakouské, mohly práci obohatit o historické myšlenkové směny žalobního práva. Případně by mohla být část práce věnovaná úvahám o konstitutivních a deklarativních právních účincích žalob.

Jak již bylo řečeno výše, autorka při zpracovávání zvoleného tématu, čerpala též z německých a rakouských právních pramenů a norem. Činila tak proto, že právní praxe a teorie, je v těchto zemích díky konstantní právní úpravě, již na velmi vysoké úrovni. Ostatně představme si, že by v českém právním prostředí existoval nějaký právní předpis, jehož účinnost by sahala již do 19. století, pomineme na chvíli historické osudy české země. Na jaké úrovni by tedy poté mohlo být tuzemské právní prostředí? Jaká by byla kvalita i soudní praxe, kdyby byly sporné otázky, judikaturou vyřešeny? Nepřímou odpovědí na tyto otázky může být již ta skutečnost, že spousta právních teoretiků ale i lidí z právní praxe při hledání řešení sporné otázky, právě čerpají převážně z německých, popřípadě rakouských právních úprav. Sama autorka při psaní diplomové práce narážela na nejasnosti v soudní judikatuře a právní teorii co se určovacích žalob týče. Proto považuje za správné řešení při případných budoucích změnách v právním řádu, se nechat inspirovat takovým právním řádem, který zároveň pochází ze země s námi blízkou právní kulturou a který ještě více neprohlubuje právní propast v právních poměrech.

Summary

The author focused primarily on a comprehensive and coherent interpretation of the determination action in her thesis. She aimed at a deeper analysis of the issue of the declaratory action. In the thesis, she paid attention to the case law and decision-making practice of the courts in resolving disputes arising from the claim for determination of a right or legal relationship as well as theoretical theses and opinions on individual aspects of the procedural institute of a declaratory action. The author also drew on foreign legal literature or legal regulations to provide a more detailed and precise grasp of the essence of the content and scope of a determination action.

From the above, it follows that the author used the comparative method in writing the thesis.

A possible extension of the thesis could be a general treatise on the law of action, where foreign legal sources, especially German or Austrian ones, could enrich the thesis with the historical ideas of the law of action. Alternatively, a part of the thesis could be devoted to considerations of the constitutive and declaratory legal effects of actions.

As already mentioned above, the author also drew on German and Austrian legal sources and norms in elaborating her chosen topic. She did so because legal practice and theory in these countries is already at a very high level thanks to the constant legal regulation. After all, let us imagine that in the Czech legal environment there was a piece of legislation whose effectiveness dates back to the 19th century, forgetting for a moment the historical fate of the Czech country. At what level could the domestic legal environment then be? What would be the quality and judicial practice if the disputed issues were resolved by case law? An indirect answer to these questions can be found in the fact that many legal theorists and legal practitioners, in their search for a solution to a controversial issue, draw mainly on German or Austrian legal regulations. The author herself, while writing her thesis, encountered ambiguities in the case law and legal theory concerning actions for determination. Therefore, she considers it the right solution for any future changes

in the legal system to be inspired by a legal system that also comes from a country with a legal culture close to ours and that does not further widen the legal gap.

Seznam zdrojů

Knižní zdroje

BĚLINA, Miroslav. *Zákoník práce: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-759-0.

BUREŠ, Jaroslav. *Občanský soudní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-378-7.

DAVID, Ludvík. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-460-4.

HANDL, Vlastimil a Josef RUBEŠ. *Občanský soudní řád: komentář. Díl I*. Praha: Panorama, 1985, 858 s. Edice Zákony – komentáře: Panorama.

HEYROVSKÝ, L. *Římský civilní proces*. Bratislava 1925.

HORA, Václav, SPÁČIL, Jiří, ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-540-3.

JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář : podle stavu k ...* 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-369-5.

KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 8071790311.

LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-986-1.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-003-1.

OTT, Emil, SPÁČIL, Jiří, ed. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012-. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-921-0.

PUŽMAN, Jan. *Právní nároky a procesní návrhy*. Praha: Orbis, 1957.

SPÁČIL, J., KRÁLÍK, M., kol. *Občanský zákoník: komentář* [online]. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020-. Velké komentáře. ISBN ISBN978-80-7400-803-0.

ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020, 502 s. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3.

ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019-, Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-412-8.

SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-473-9.

VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. V Praze: Melantrich, 1935. Randova právnícká knihnice.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0.

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1.

WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*. Praha: Univerzita Karlova: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, 1979.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6.

Zahraniční literatura

GEŠKOVÁ, Katarína, ed. *Žalobné právo: zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnícká fakulta, 2020. ISBN 978-80-568-0234-2

KADEL, H. *Zur Geschichte und Dogmengeschichte der Feststellungsklage na § 256 der Zivilprozessordnung*. Grote, 1967

KODEK, G. E., MAYR, P. G. In: *Zivilprozessrecht*. 2 Auflage. Wein: Facultas. 2013

ROSENBERG, L., SCHWAB, K., H., GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 16. AUFL. München: C. H. Beck, 2004[online]. 18. Auflage. München: C. H. Beck, 2018 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://ebibliothek.beck.de/Bcid/Y-400-W-RoSChGoHdbZPO>

ŠTEVČEK, Marek. *Civilný sporový poriadok: komentár*. V Prahe: C.H. Beck, 2016. Veľké komentáre. ISBN 978-80-7400-629-6.

Internetové zdroje

DVOŘÁK, J., Srbová, A., In: *Občanský zákoník: komentář [online]*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014 [cit. 2022-03-31]. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-546-7. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11468/1/2#pa_1028

GOGOVÁ, R., GRITZEROVÁ, K., HOCHMAN, J., KOTTNAUER, A., a ÚLEHOVÁ, H.,. Zákoník práce: komentář s judikaturou: podle stavu k 1. lednu 2012, včetně novely účinné k 1. dubnu 2012 [online].

Mokrenová, L., „Sousedský“ spor o hranici mezi pozemky. *Epravo.cz* [online]. 21. 11. 2018 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z:
<https://www.epravo.cz/top/clanky/sousedsky-spor-o-hranici-mezi-pozemky-108425.html>

NÁHLÍKOVÁ KALETOVÁ, Romana. Do kdy lze napadnout neplatné rozvázání pracovního poměru?.Právní prostor [online]. 2019, 16. 6. 2019 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/pracovni-pravo/do-kdy-lze-napadnout-neplatne-rozvazani-pracovniho-pomeru?amp=1>

PLAŠIL, F., TALANDOVÁ, I., TALANDA, A.,. Žaloba oprávněného dědice. Advokátní deník [online]. 3. 3. 2020 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/03/03/zaloba-opravneneho-dedice/>

ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka [online]. Praha: Leges, 2019 [cit. 2022-03-31]. Praktik (Leges). ISBN: 978-80-7502-345-2. Dostupné z:
<https://www.aspi.cz/products/lawText/12/656/1/2?vtextu=praktick%C3%A1%20p%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka#lema0>

Žaloba podle § 1028 o.z. vs. žaloba na určení vlastnického práva. *Profiprávo.cz* [online]. 8.3.2017 [cit. 2022-03-31].

Dostupné z:
https://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=11&id_article=259690&csum=55b5e527

Zahraniční internetový zdroj

Declaratory Relief. Legal Information Institute [online]. 2020 [cit. 2022-03-31].
Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/wex/declaratory_relief

ROSENBERG, L., SCHWAB, K., H., GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 16. AUFL. München: C. H. Beck, 2004[online]. 18. Auflage. München: C. H. Beck, 2018 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://ebibliothek.beck.de/Bcid/Y-400-W-RoSChGoHdbZPO>

Periodika

Baudyš, P. K naléhavému právnímu zájmu na určení vlastnické hranice pozemku. *Soudní rozhledy*, 2003, č. 11

DAVID, L. Některé procesní aspekty žalob podle § 64 ZPr. *Právní rozhledy*. 1999, č. 4

GERLICH, K. Žaloby určovací. *Právník*, 1932, č. 7

KNAPP, V. Odporovatelnost. *Právo a zákonnost*, 1992, č. 7

KOSTÍK, R., *Zákonné žaloby určovacího charakteru. Právní rozhledy*. 2008. roč. 16, č. 17

PULKRÁBEK, Z., In: *Bulletin advokacie, Obsah odpůrčího nároku podle občanského zákoníku*. 2019, č. 4

SPÁČIL, J. Kdy rozhodnutí o žalobě na plnění netvoří překážku věci rozhodnuté pro pozdější žalobu na určení věcného práva. *Právní rozhledy*. 2014, č. 17

SPÁČIL, J. O žalobě na určení průběhu hranice mezi pozemky. *Ad Notam*. 2001, č. 2

SVATOŠ, P., *Určovací žaloba. Bulletin advokacie*. Xx

Judikatura

Usnesení NS, sp. zn. 21 Cdo 909/2003, ze dne 20. 8. 2003

Usnesení NS, sp. zn. 21 Cdo 909/2003, ze dne 20. 8. 2003

rozsudek NS sp. zn. Cdon 18/1995, ze dne 29. 5. 1995

rozsudek NS ČR sp. zn. 2 Cz 8/71, ze dne 24. 2. 1971

rozsudek NS ČR, sp. zn. 3 Cdon 1338/96

rozsudek NS ČR sp. zn. 1714/2007, ze dne 2. 9. 2008

rozsudek NS ČR sp. zn. 29 Cdo 3820/2009 ze dne 11. 1. 2011

rozsudek NS ČR sp. zn. 29 Cdo 3469/2009, ze dne 31. 5. 2011

rozsudek NS sp. zn. Cdo 1676/2012, ze dne 20.6. 2013

usnesení NS sp. zn. 31 Cdo 2740/2012, ze dne 25.06.2014

rozsudek NS ČR sp. zn. 21 Cdo 131/2003, ze dne 20.5.

rozsudek NS ČR, sp. zn. 1618/2000, ze dne 29. 8. 2001

rozsudek NS ČR sp. zn. 21 Cdo 487/1999, ze dne 30. 6. 1999

rozsudek NS ČR 22 Cdo 1826/2004, 6. 10. 2004